

Bez cīņas nav uzvaras!

BRĪVĪBA

LATVIJAS SOCIĀLDEMOKRATISKĀS
STRĀDNIEKU PARTIJAS MĒNESRAKSTS
FREEDOM Periodical of the Latvian Social Democratic Party

Nr. 7. (261.)

STOKHOLMĀ

Septembrī 1975. g.

RIETUMU PIEKĀPĪBA HELSINKOS

Maskavas ierosinātā un pasaules presē izdaudzinātā „Eiropas drošības un sadarbības konference” beidzot noslēdzās Helsinkos 1. augustā ar 35 valdību vadītāju vispārējās frazēs ieturētiem monologiem, kam sekoja „nobeiguma akta” kopīga parakstīšana. Šo 111 lappaspušu dokumentu 375 diplomāti bija izstrādājuši Ženēvā 2341 sēdēs, kas risinājās 22 mēnešus. Šis ilgais sagatavošanas posms izmaksāja 60 miljonus zv. kronu, bet noslēguma trīs dienu konference Helsinkos — vēl 7 milj. somu marku.

KRIEVIJAS PANĀKUMI

Helsinki konferences svarīgākais rezultāts ir vienošanās par Eiropas *tagadējo robežu neaizskaramību*, ar ko tiek apstiprināti visi Padomju Savienības iekarojumi Austrumeiropā. Ar Amerikas svētību Eiropas valstis politiski akceptē tās robežas, kādas krievu armija ar varu un pret nekrievu tautu gribu radīja pirms 30 gadiem. Toreiz Maskava atņēma plašus apgabalus Somijai, Vācijai, Polijai, Čehoslovākijai un Rumānijai.

Ar Helsinki „nobeiguma aktu” rietumvalstis *faktiski atzīst Latvijas, Lietuvas un Igaunijas pievienošanu Krievijai*, kaut arī juridiskā atzīšana vēl nav izteikta.

Baltijas valstu protestus un prasības konference neievēroja un 35 ministru un valsts prezidentu runās neatskanēja nekādas rezervācijas par Baltijas valstu prettiesisku iekļaušanu Padomju Savienībā.

Protams, pēc Helsinkiem faktiskais stāvoklis Latvijā paliek tāds pats, kāds tas bija pēdējos 30 gadus. Starpība tikai tā, ka tagad rietumvalstis un neitrālās zemes devušas savu politisku un faktisku akceptu šim stāvoklim. Šo piekrišanu padomju diplomātija un propaganda turpmāk plaši izmantos. Šādā kārtā *Baltijas valstu stāvoklis ir pasliktinājies* ar Helsinki aktu. Maskava ir tagad ieguvusi starptautisku dokumentu, arī Amerikas un rietumvalstu parakstītu, pēc kuŗa tā ar tīri pataloģisku neatlaidību ir cīnījies jau 20 gadus. Šādos apstākļos var saprast, ka Aleksandrs Solžeņicins ir apzīmējis

Helsinki gala aktu par „Austrumeiropas masu kapu”.

Ir jāatzīst, ka patiesībā robežu jautājumā ASV un rietumvalstis ir taisījušas *atkal jaunu un tālejošu piekāpšanos padomju prasībām*. Fords un Kisingers ir vienojušies ar Brežņevu uz Austrumeiropas un Baltijas valstu rēķina pāri šo iekāroto un apspiesto tautu galvām. Krievi ir sasnieguši to, pēc kā viņi veltīgi tiecās visus garos pēckaŗa gadus un ko rietumi līdz šim atteicās viņiem dot.

Stāvokli faktiski negroza arī Helsinki dokumenta teikums, ka robežas var *grozīt „miera ceļā uz savstarpējas saprašanās pamata”*. Visi taču labi zina, ka Padomju Savienība miera ceļā nekad nebūs piespiedama atteikties no saviem iekārojumiem. Šis teikums aktā tika ierakstīts uz Rietumvācijas pieprasījumu, lai dotu vācu tautai cerības par apvienošanās iespēju kaut kad nākotnē. Taču mums, baltiešiem, kas savā vairumā esam aizritējušos gados bieži lolojuši visādas illūzijas, nebūtu nekāda pamata nodoties atkal reiz nedibinātām cerībām. Starptautiskais stāvoklis beidzot ir jāvērtē tāds, kāds tas ir, un nevis tāds, kādu mēs vēlētos, lai tas būtu.

KO IEGUVUŠI RIETUMI?

Rietumu diplomāti un it īpaši Kisingers apgalvo, ka arī krievi ir taisījuši *piekāpšanos un pieņēmuši vairākas rietumu prasības*. Tas pareizi, tikai šīs prasības izteiktas *ļoti vispārējā veidā un tās Maskava varēs tulkot pēc sava prāta*. Turklāt daļēji rietumu priekšlikumi, kas ūdenainā veidā ierakstīti Eiropas valstu „savstarpējo attiecību” *desmit principos*, nav nekas jauns, tie ietilpst Apvienoto Nāciju konvencijā par cilvēku tiesībām, ko Padomju Savienība ir gan parakstījusi, bet nepilda. Andreja Sacharova cilvēku tiesību komiteja un visi padomju disidenti jau gadiem ilgi prasa, lai Maskavas valdība pildītu, ko tā ar savu parakstu solījusi darīt. Taču, kā mēs zinām, šīm prasībām nav bijis nekādu panākumu, bet daudzi no prasītājiem ir apcietināti vai izraidīti no Krievijas. Nav iemesla cerēt, ka pēc

7.16. 64
7.16. *Weser*
Daugava: abas malas
Aukššam nesadalās:
I Kurzeme, i Vidzeme
I Latgale - mūs

Lai me par mums laim!
Dā: mūs, mūs, mūs
Weser me, mūs, mūs
Weser me - mūs
Daugava Balis
Weser me, mūs, mūs
Weser me - mūs

Raina autografs.

Daugav' abas malas
Mūžam nesadalās,
I Kurzeme, i Vidzeme,
I Latgale mūsu.

Rainis (1865. 11.9. — 1929. 12.9.)

Helsinki tas būs citādi. Helsinki principos gan, piem., teikts, ka valstīm jāatturas pie varas lietošanas, bet Brežņeva doktrīna par tiesību iekļaušanos Austrumeiropas „sociālistisko” valstu lietās nav noliegta. Vai tad kāds rietumu reāls politiķis ieskata, ka Maskava turpmāk atturēsies no tādiem varas aktiem kā 1968. g. invāzija Čehoslovākijā?

Apšaubāms ir arī princips par *neiekļaušanos citu tautu iekšējās lietās*. Tā vien liekas, ka rietumi to pildīs, kā viņi to darījuši līdz šim, atteikdamies atbalstīt Austrumeiropas un Baltijas valstu brīvības cīņu, turpretim Maskava to nepildīs. Helsinki konferences laikā delegātiem bija zināms, ka Maskava atbalsta portugāļu kompartiju ar 10 milj. dolaru mēnesī. Bez tam Maskavas un citi austrumu radiofoni dažādās valodās jautas rietumvalstu iekšējās lietās un pastāvīgi kritizē šo valstu politiku. Rietumvalstu kompartiju lielais vairākums atbalsta krievu politiku savās zemēs. Vai kāds nopietni domā, ka pēc Helsinkiem šini ziņā iestāsies kādas pārmaiņas?

Vēl vairāk, PSKP vadība un visa padomju prese diendienā pasvīturo, ka detente ar rietumiem nozīmē cīņas turpināšanu ar citiem līdzekļiem: kaŗu nesāks, bet *ideoloģisko cīņu pret rietumu demokratiem, un sevišķi sociāldemokratiem, padomju komunisti turpinās un pat apstiprinās*. Taču izsludinot ideoloģisko cīņu pret rietumiem, krievu komunisti nepārprotami turpinās jaukties rietumvalstu iekšējās lietās. Kāda nozīme tādā gadījumā var būt Helsinki neiekļaušanās principam praksē?

Visi tālākie punkti Helsinki doku-

mentā ir tikai ieteikumi un vēlējumi, pie kam arī tie izteikti ļoti vispārējā veidā. Eiropas valstis šeit izsaka savus nākotnes nolūkus, ko būtu vēlams darīt, bet tās neuzņemas saistību to tiešām pildīt. Maskava tātad šinī laukā varēs arī turpmāk izvairīties un vilcināties, bet ja tā negribēs, tad arī praktiski nedarīs neko un viss paliks pie Helsinku dokumenta lielajiem vārdiem.

Tāds raksturs ir ieteikumam *pieteikt padomju armijas manevrus*, ja tie risinātos 250 km joslā no robežas un ja tanīs piedalītos vismaz 25.000 kaņavīru. Ja šo ieteikumu realizētu, tad Latvijas teritorijā PRIBOVO (Baltijas kara apgabala) manevrus būtu jāpieteic kaimiņvalstīm un jāuzaicina ierasties šo valstu militāros novērotājus. Bet šo ieteikumu var apiet, pārviotot Baltijas kara apgabala vienību manevrus uz kādu no kaimiņapgabaliem, piem. uz Baltkrievijas kara apgabalu, kas atrodas tālāk no robežas. Turklāt ieteikums vēl ierobežots ar vārdiem „ja iespējams” u.t.l., kāpēc Maskava varēs paskaidrot, ka pieteikšana dažādu apstākļu dēļ nebija iespējama.

INFORMĀTIVIE UN CILVĒKU SAKARI

Ieteikts tiek atvieglot laulības ar ārvalstu pilsoņiem un sadalītu ģimeņu apvienošanu, ar citiem vārdiem Doniņam līdzīgos gadījumos varbūt atļaus vīram doties uz ārzemēm pie sievas. Turisms un jaunatnes kontakti veicināmi un augstās vižas maksas ieteic samazināt. Taču visam jānorit „pēc savstarpēji pieņemamiem noteikumiem”, uz ko padomju valdība varēs atsaukties, ja viņa negribēs kādu no šiem ieteikumiem pildīt. Ļoti jāšaubās, vai Maskavas valdība atļaus lielākam skaitam savu pilsoņu ceļot ārzemēs individuāli un vai tie latvieši, kam vairākkārtīgi noraidīti lūgumi apmeklēt radniekus ārzemēs, turpmāk atļaujas saņems. Šinī lietā latviešu organizācijām dažādās valstīs vajadzētu turpmākajos divi gados savākt datus par noraidītiem lūgumiem, lai tos varētu uzrādīt rietumvalstīm pirms 1977. g. paredzētās sanāksmes Belgradē, kur būšot jāpārbauda Helsinku akta pildīšana.

Dokuments ieteic arī atvieglot un paplašināt *informācijas apmaiņu* starp visām Eiropas valstīm: pieļaut ārzemju laikrakstu un žurnālu abonēšanu un grāmatu izrakstīšanu no ārzemēm. Šo noteikumu, sagaidāms, padomju uzraudzības iestādes prātīs ierobežot. Vispirms, neapšaubāmi ārzemju preses un grāmatu cenzūra paliks. Tādā gadījumā, ja arī atļautu ievest dažus nekomunistiskus laikrakstus, tad tos tik un tā cenzētu, t.i. konfiscētu tos numurus, kas cenzūrai nepatīktu. Tā jau to arī tagad dara ar ārzemju komunistu laikrakstiem, kuņus Rīgā var pirkt kioskā pie Veckalna pulksteņa. Turklāt padomju iestādes prātīs ierobežot ārzemju laikrakstu skaitu, ko varbūt ielaidīs, un

tie tālāk par dažām lielpilsētām netiks. Kas varēs iestāžu rīcību izkontrolēt un kam tad varēs par nepildīšanu sūdzēties? Cik būs tādu, kas to iedrošināsies darīt?

Dažus atvieglotumus Helsinku papīrs ieteic piešķirt *ārzemju žurnālistiem*, viņiem dodama lielāka kustības brīvība, nosakot, ka izraidīšanas gadījumā iestādēm jāuzrāda iemesls un jādod pārsūdzības iespēja. Taču nekas nav teikts, ka žurnālistiem turpmāk būtu atļauts personīgi tikt ar padomju pilsoņiem un iegūt ziņas arī no disidentiem.

Tāpat ieteikumos nekas nav minēts par to, ka ārzemju raidījumus nedrīkstētu traucēt. Tas nozīmē, ka piem. radio „Brīvība” raidījumus latviešu valodā traucēs arī turpmāk.

Beidzot ieteikts veicināt zinātnieku un studentu apmaiņu, bet tāda jau notiek arī tagad, tikai latviešus izlaiž ļoti maz un tie paši ir KGB rūpīgi pārbaudīti. Kultūras sakari ar mākslinieku apmaiņu arī ieteikti, taču nav nekas minēts par to, ka tie turpmāk kļūtu patiesi divpusēji, t.i. ka ārzemieki varētu uzaicināt tos rakstniekus, zinātniekus un māksliniekus, kuņus viņi vēlas. Acīmredzot, turpināsies tie paši vienpusēgie un cenzētie „kultūras sakari”, kādus līdz šim piekopa Lešinska sakaru komiteja. Tādā gadījumā šiem sakariem nebūs lielākas nozīmes.

KĀ RIETUMI VĒRTĒ HELSINKU KONFERENCI?

Vērtējot abu pušu panākumus Helsinku „gala aktā”, atliek ar nožēlu konstatēt, ka rietumi ar ASV priekšgalā atkal reiz izrādījuši lielu piekāpību un ka *Maskava neapšaubāmi ir ieguvusi vairāk*: krievi dabūja visu savu iekārojumu atzīšanu, bet rietumi apmierinājušies ar vēlējumiem un ieteikumiem, kuņus krievi var tulkot pēc saviem ieskatiem. Šo piekāpšanās politiku vadīja Kisingera diplomātija, kas detentes vārdā prasīja, lai Rietumeiropas valstīs nestādā lielākas prasības un steidzināja konferences noslēgšanu, kā to vēlējās Maskava.

Amerikas politiķu viena daļa (demokrāts Džeksons u.c.) un arodbiedrību vadoņi gan pēdējās nedēļās pirms Helsinkiem skarbi kritizēja *Forda-Kisingera līniju* un ieteica prezidentam uz Helsinkiem nebraukt. ASV sabiedrību ietekmēja arī Solženicina divas ļoti skarbās runas, teiktas Vašingtonā un Ņujorkā. Tomēr Fords un Kisingers šos brīdinājumus neuzklausa un Helsinkos parakstīja piekāpības dokumentu.

Taču rietumu presē nevalda kāda sajūsma par notikušo līgumu. Ir pastiprinājušās šaubas, vai krievi pildīs savus solījumus un daudzi laikraksti ieteic nogaidīt, kas nākamās divi gados iznāks no Helsinku skanošajiem vārdiem un lielajiem solījumiem. Katrā ziņā Eiropā valda atturība un ieskaits, ka *konference kādu istu drošību nav devusi*, it īpaši vēl tāpēc, ka Pad. Savienība turpina brunoties

un ka no bruņošanās samazināšanas sarunām Vīnē gadiem ilgi nekas nav iznācis.

Toties komunistiskā Ķīna reaģēja ļoti asi, apzīmējot Helsinku aktu kā padomju sociālimperialisma ieguvumu, kam, diemžēl, padevušās Eiropas valstis. Ķīna dībīnāti baidās, ka Krievija pēc Helsinkiem varēs aktīvāk rīkoties pret Ķīnu un centīsies to ielenkt. Katrā ziņā jāsecina, ka Helsinku konferences noslēgums pastiprina saspīlējumu Āzijā un tātad nemaz nerada kādu drošību tur.

BALTIJAS PROBLĒMA HELSINKOS

Baltiešu pasaules apvienība turpināja konferences laikā savu akciju par Baltijas valstu tiesībām. Tās pārstāvji ieradās Helsinkos, tika no somu policijas aizturēti, vēlāk palaisti un viņiem bija iespēja mūsu kopējo viedokli izteikt vairākiem žurnālistiem un vēlāk kādā preses konferencē Stokholmā. Par baltiešu aizturēšanu diezgan plaši, bet bez jebkādiem komentāriem, ziņoja Helsinku laikraksti, kā arī nedaudzi zviedru un citi Rietumeiropas laikraksti. Lielākas atsaucības Eiropas prese neizrādīja. Teicamu protesta akciju Helsinkos izrikoja kāda baltiešu jauniešu grupa, kas septiņās vietās demonstrēja ar lozungiem pret krievu okupāciju. Jānožēlo tomēr, ka plakāti nebija arī somu valodā, bet angļu un zviedru valodās, kuņus Helsinku somu iedzīvotāju lielais vairums nesaprot. Šinī ziņā pieļauta nesaprotama kļūda, ko taču varēja viegli novērst.

Toties Baltijas problēma tika vairākas reizes pieminēta ASV preses un politiķu debatēs, kas risinājās īsi pirms Helsinku konferences, kad kritizēja Kisingera piekāpības politiku. Sakarā ar to Fords jutās spiests sasaukt 13 etnisko minoritāšu pārstāvjus un tur cita starpā, mierinādams baltiešus, atkārtoja paziņojumu, ka ASV pēc Helsinkiem turpinās neatzīt Baltijas valstu aneksiju. Pēc labi informētā informācijas žurnāla „Newsweek” ziņām prezidents tomēr nostrīpojis šo deklarāciju no sagatavotā runas teksta, kuņus viņš teica lidlaukā pirms izlidošanas uz Eiropu! Arī savā runā Helsinkos viņš par Baltiju ne teica ne vārda. Tāpēc pamatots bija U. Gravas paskaidrojums presei, ka *prezidents esot baltiešus piekrāpis*. Turpretim aplams ir Kanadas latviešu avīzes aicinājums izteikt „paldies Fordam”.

Šī rīcība liecina, ka Forda un republikāņu politiku joprojām noteiks Kisingers, kuņa stāvokli dažādās ārpolitiskās neveiksmes pagaidām nav apdraudējušas. Daudzi to joprojām apzīmē par Amerikas „nākotnes cerību” un prezidents ieskata, ka Kisingers ar kādiem jauniem ārpolitiskiem panākumiem uzlabos viņa izredzes nākamās vēlēšanās. Bet *Kisingers nemānīs savu naidīgo stāju pret Baltiju*, kāpēc joprojām iespējams, ka viņš pēc kāda laika mēģinās pierunāt svārstīgo Fordu atzīt Baltijas valstu patvarīgo iekļaušanu Padomju Savienībā. Ko Kisingers ieteic bal-

Dr. Paula Kalniņa piemiņai

26. augustā apritēja trīsdesmit gadi kopš miris viens no ievērojamākiem Latvijas brīvības cīnītājiem un valstsvīriem — Dr. Pauls Kalniņš.

Šodien viņu atceramies vispirms kā vienu no Latvijas dibinātājiem, jo viņš bija viens no 38 latviešu politisko partiju pārstāvjiem, kas 1918. g. 18. novembrī proklamēja neatkarīgu un demokrātisku Latvijas republiku. Jau gadu agrāk, 1917. g. septembrī, Pauls Kalniņš kā viens no Rīgas demokrātiskā bloka vadītājiem izstrādāja vēsturisko rezolūciju, prasot neatkarīgu, demokrātisku un neitrālu Latvijas valsti. Pateicoties viņa draudzībai un sakariem ar vācu neatkarīgo sociāldemokrātu vadoņiem, šo rezolūciju nolāsīja vācu reichstagā un tā kļuva zināma pasaulē.

Paulu Kalniņu vienmēr atceramies arī kā neatkarīgās Latvijas parlamentārās demokrātijas simbolu. No savas dzimtenes Zemgales viņu 1920. gadā ievēlēja Satversmes Sapulcē, kur viņš kā satversmes komisijas loceklis aktīvi piedalījās mūsu valsts satversmes izstrādāšanā, kas stājās spēkā 1922. gadā. 1925. g. martā Paulu Kalniņu ievēlēja par pirmās Saeimas priekšsēdi un par tādu viņu vienmēr no jauna ievēlēja otrā, trešā un ceturtā Saeima.

Viņa gadskārtējās runas deviņu gadu laikā teiktas 1. maijā, kā Satversmes Sapulces sanākšanas dienā, un 18. novembrī, kad Saeima vienmēr pulcējās uz svinīgām sēdēm, nebija traferētas frazes, bet valsts stāvokļa nopietns vērtējums un aicinājums sargāt Latvijas demokrātisko satversmi.

Saeimas sēdes Pauls Kalniņš prata vadīt ar objektivitāti un mieru, gādājot par politisko kaislību un asumu nogludināšanu. Par savu svarīgu pienākumu priekšsēdētājs uzskatīja turēt augstu parlamenta cieņu un atkārtoti mudināja deputātus un

laimē Portugales sociālistus un mierīgi noskatīties, kā Vidusjūras rietumu pievārtē atkārtojas — ar citām dekorācijām — Baltijas vai Čehoslovākijas traģēdija, Maskavas apetīte pieaugs desmitkārt (kaut arī pašā Padomju Savienībā iekšējais stāvoklis nepavisam nav stabils). Šķiet, Rabina sarunu biedri Stokholmā sāk arī saprast, ka Vakareiropa — ja vien grib — spēj stāties pretī arābu „naftas blefam” un ka brīvajai pasaulei visā Tuvo Austrumu „telpā” ir tikai viens kaut cik drošs balsts, proti — demokrātiskā Izraēla. Valsts, kuņai ir pietiekama pieredze, kas māca, ka garantijas nav ne plika graša vērts, ja garantiju saņēmējam pietrūkst pašpalāvēības un izturības. Turklāt vēl daudziem šis valsts pilsoņiem uz pašu ādas bija nācies izjust, ko nozīmē totalitārisms — vai nu tas būtu brūnais, melnais vai sarkanais...

F Gordons (Telavivā)

presi to ievērot.

Saskaņā ar satversmi Saeimas priekšsēdētājs bija valsts prezidenta vietnieks, ja pēdējais atradās ārpus valsts robežām vai citādi bija aizkavēts izpildīt savu amatu. Pauls Kalniņš to darīja vairākas reizes un ilgāku laiku tas notika 1926. g. prezidenta Jāņa Čakstes slimības laikā. Ar savu stalto agumu un cienīgo stāju viņš vienmēr izcēlās ārzemju valsts galvu apmeklējumos un diplomātu pieņemšanās, kā arī mūsu armijas svinīgajās parādēs, kas toreiz notika Esplanādes laukumā.

Pauls Kalniņš vadīja vairākas valsts un sabiedriskas iestādes ar plašu nozīmi. Viņš deviņus gadus bija Kultūras fonda priekšsēdis, kas izsniedza ievērojamus palīdzības maksimāliem, zinātniekiem, rakstniekiem, teātriem un bibliotēkām. 1929. g. viņš lika pamatu staltajam Rīgas tautas namam un vairākus gadus darbojās kā Latvijas tautas namu biedrības vadītājs, kas iekārtoja tautas namus Liepājā, Jelgavā un vairākās citās pilsētās. Pēc J. Raiņa nāves tanī pašā gadā viņu ievēlēja par priekšsēdi Raiņa kapa pieminekļa komitejā un viņa vadībā uzcēla skaisto Zemdegas veidoto pieminekli, kas vēl šodien valdzina apmeklētājus Raiņa kapos.

Pauls Kalniņš bija Latvijas parlamentāriešu grupas priekšsēdis un kā tāds piedalījās vairākas interparlamentārās ūnijas konferencēs, tanīs iespaidīgi reprezentējot mūsu valsts brīvi vēlēto Saeimu. Viņu ievēlēja interparlamentārās ūnijas vadībā. 1932. g. Somijas parlaments viņu aicināja piedalīties somu parlamenta jaunās ēkas svinīgajā atklāšanā Helsinkos.

P. Kalniņš bija viens no latviešu pirmajiem politiķiem, kas savas gaitas uzsāka jau „Jaunās strāvas” laikā pagājušā gadsimta deviņdesmitajos gados. 1901. g. viņš Jelgavas apkārtnē nodibināja Kurzes sociāldemokrātu grupu, no kuņas 1904. g. izauga Latviešu sociāldemokrātiskā strādnieku partija, Latvijas vecākā un lielākā partija. Krievu carisma laikā viņš darbojās kā partijas centrālās komitejas loceklis un vairāku gan legālu, gan nelegālu izdevumu autors un redaktors. Šo gadu politiskajos strīdos viņš bija viens no tā virziena idejiskajiem vadītājiem, kas apkaņoja Ļeņina lielniekus un atbalstīja maziniekus.

Pauls Kalniņš pieskaitāms latviešu vecākajiem politiskajiem emigrantiem. Viņš jau 1903. g. bija spiests bēgt uz Šveici, lai netiktu apcietināts no krievu žandarmerijai, un otreiz viņš devās uz ārzemēm soda ekspedīciju laikā 1906. g. Dzīvodams Cīrihē un vēlāk Berlīnē, viņš personīgi iepazinās ar toreiz slavenajiem Vācijas sociāldemokrātijas vadoņiem Augustu Bebeli, Kārli Kautski un Georgu Ledeburu. Šinīs sakaros izveidoja to rietumniecisko un dziļi demokrātisko uzskā-

tu, kuņu viņš vēlākos gados arvien aizstāvēja Latvijā.

Vēlākos diktatūru un svešo okupāciju gados Pauls Kalniņš atgriezās pie savas profesijas un darbojās Rīgā kā ārsts.

Pēdējais nozīmīgais politiskais darbs, ko Pauls Kalniņš veica jau būdams septiņdesmitgadnieks, bija viņa līdzdalība 1942.—45. g. demokrātiskajā pretestības kustībā un tās vadībā — Latvijas centrālajā padomē. Šī padome, kas toreiz uzturēja sakarus ar Latvijas sūtniecības darbiniekiem Stokholmā, mēģināja 1944. g. septembrī viņu nosūtīt uz Zviedriju, bet liktenīgas kļūmes dēļ kāds vācu kaņakuģis viņa laivu aizturēja Baltijas jūrā un nogādāja Dancigā. No turienes vecais un jau slimais valstsvīrs devās uz Drezdeni un pēc tam pārcēlās uz Austriju un apmetās Lustenavā, Foralbergas pavalstī, pie pašas Šveices robežas. Skatoties uz viņa iemīlotajiem un pārstaigātajiem Alpu kalniem, viņš cerēja tūlīt pēc kaņa doties uz turieni. Tomēr Šveices valdība viņam nedeva iecelšanas atļauju un tikai pēc Paula Kalniņa nāves varēja viņa zārku ievest Šveicē, kur to kremēja S. Gallenā. Vēlāk nelaiķa urnu pārveda uz Stokholmu un tā tagad novietota Heselbijas kapos kopā ar viņa dzīves un politisko cīņu līdzgaitnieci Klāru Kalniņu, kas nomira 1964. g. Stokholmā, deviņdesmit gadu vecumā.

Latviešu tautai un brīvībai bija veltīts Dr. Paula Kalniņa mūžs.

Šo rakstu pārraidīja „Brīvības raidītājs” 30. augustā.

FAKTI PAR SOCIĀLIMPERIĀLISMU Zviedrijas komunistiskās partijas (SKP) žurnāls „Marxistisk Forum” pirms kāda laika sācis publicēt rakstu sēriju „Fakti par sociālimperiālismu”. Šīs sērijas 3. turpinājumā ar virsrakstu „Nacionālā apspiešana Latvijā” (Det nationella förtrycket i Lettland) ir iespiesta (ar dažiem isinājumiem) 17 latviešu komunistu vēstule. Šis dokuments tagad vispār ir plaši izplatījies (pārpublicēts) politiskajā literatūrā par Padomju Savienību.

(Skat. „Marxistisk Forum”, 1975, nr. 4).

LALITA MEKLĒ PĒDAS

Mūsu neatkarības sagrāve un mūsu lielā izklišana nebeidz un vēl ilgi nebeigs nodarbināt mūsu pētnieku un literātu prātus. Savu ļoti personiski izjusto devumu šo notikumu apcerei tagad pievienojuši Lalita Muižniece. „Ceļnieka” apgāds nesen laidis klajā viņas šiem drūmajiem laikiem veltītu grāmatīņu „Pēdas”. Jāievēro, ka Lalita ir rakstnieka Jūlija Lāča un dzejnieces Rūtas Skujiņas meita, un viņas tēvs gāja bojā pirmajā krievu okupācijas gadā. Pēdas meklējot, Lalita brīžiem vēro notikumus it kā mazas meitenes acīm, kas izbrīnēta veļas savā tuvākajā apkārtnē, kur tik daudz grūti saprotama ļaunuma un neželības.

U.J.

Klāva Lorenca piemiņai

21. augustā Rīgā miris latviešu sociāldemokrātu veterāns, neatkarības laikmeta parlamentārietis un brīvās kooperācijas vadītājs Klāvs Lorencs. 26. augustā viņš būtu kļuvis 90 gadi vecs.

Lorencs sāka savas brīvības cīņās jau 1905. gada revolūcijā. Pēc tam viņš vairākus gadus bija viens no nelegālās sociāldemokrātu partijas Liepājas organizācijas vadītājiem. 1913. gadā cara žandarmērija viņu apcietināja un izsūtīja uz Narimas apgabalu Rietumsibirijā. Lorencs aktīvi piedalījās 1917. g. marta revolūcijā un dibināja sociāldemokrātu grupas Sibirijā, kur tolaik bija daudz latviešu bēgļu.

Neatkarības gados viņš bija viens no LSDSP līderiem, darbojās partijas centrālā komitejā 1920.—34. g., bija prezidija loceklis, partijas ilggadīgs kasieris un saimniecības vadītājs. Lorencu ievēlēja par deputātu visās četrās Saeimās, kur viņš pārstāvēja Kurzemi. Saeimā viņš bija lietpratējs saimnieciskos jautājumos un uzstājās arvien kā sociāldemokrātu frakcijas runātājs pie valsts budžeta gadskārtējās apspriešanas. 1923. g. Lorencs bija Latvijas valdības loceklis, kur viņš iegāja kā darba ministrs. Latviešu kooperatori ievēlēja Lorencu par Latvijas patērētāju biedrību savienības priekšsēdi.

Pēc Ulmaņa apvērsuma un Latvijas demokrātijas iznīcināšanas Lorencu apcietināja un ieslodzīja koncentrācijas nometnē Liepājā. Kaŗa laikā viņš piedalījās nelegālajā LSDSP un pretestības kustības darbā, kas pulcējās ap Latvijas Centrālo Padomi.

Trešo reizi Lorencu vajāja Staļina terora laikā, kad NKVD viņu apcietināja 1948. g. un izsūtīja atkal uz koncentrācijas nometni Sibirijā. Pēc amnestijas Lorencs 1956. g. atgriezās Latvijā un pēdējos 20 gadus dzīvoja Rīgā. Viņš piederēja tiem vecajiem cīnītājiem, kas līdz mūža galam palika uzticīgi demokrātijas un neatkarības ideāliem un dzīvi interesējās par LSDSP darbību ārzemēs. Viņš bija pārliecināts, ka tagadējā diktatūra ir sākusi plaisāt un ka nākotne nesīs demokrātiskās pārmaiņas, bet viņš man rakstīja kādā necenzētā vēstulē: „tie dziļi vēsturiskie pro-

cesi, kas šeit sākušies, prasīs ilgu laiku un tie nav priekš mūsu paaudzes”.

Avdjukēviča KGB ļoti uzmanīja veco brīvības cīnītāju. Reiz špiki pārāk uzkrītoši un stulbi bija viņam sekojuši. Tad Lorencs aizrakstījis ironisku vēstuli Avdjukēvičam, jautājot, vai tad izspiegošanu nevarētu izdarīt mazāk uzkrītošā veidā! Lorencs dzīvokļa sienā KGB bija ielikusi slepenu mikrofonu, lai varētu noklausīties visas viņa sarunas. Lorencu nebija iespējams sasniegt arī pa tālruni, jo sarunas tūlīt pārtrauca vai arī vispār nesavienoja ar viņu. Lorencs pēdējos gados rakstīja savas gaŗās politiskās dzīves atmiņas. KGB bija šo „noziedzumu” izokšķerējusi un bez kāda likumīga pamata atņēma vecajam revolūcionāram viņa manuskriptu. To konfiscēja un novietoja KGB archīvā, tāpat kā savā laikā izdarīja ar Dr. Friča Mendera atmiņām. Par šo lietu KGB ie-

vadīja izmeklēšanu pret Lorencu un veco vīru pratināja.

Lorencs jau ilgāku laiku sirga ar kādu sirds slimību, kāpēc pēdējās vājāšanas viņu šovasar atkal noveda slimnīcā, kur viņš pēc dažām nedēļām nomira. Tā Avdjukēviča KGB žandarmi iedzina deviņdesmitgadīgo Lorencu kapā.

Ar Klāva Lorenca nāvi nebūtībā aizgājis viens no pēdējiem dzīvajiem Latvijas neatkarības laikmeta un LSDSP redzamākajiem politiskajiem darbiniekiem. Vecā paaudze aiziet, bet Latvijas brīvības cīņa nebeigsies. Aug jaunatne, kas tiecas pēc brīvības un labākas nākotnes. Godinot K. Lorenca piemiņu, to varam darīt pārliecībā, kādu pauda 1905. gada revolūcijas lielā dziesma:

Miers jums, nu jūsu lūpas mēmas,
Bet viņu mēmums skaļi sauks,
Un cīņai tūkstoš jauni pulki
No kalpinātās tautas augs.

B. Kalniņš

Jāņa Kārklīņa piemiņai

20. jūlijā Stokholmā miris mūsu ilggadīgais līdzstrādnieks, rakstnieks un redaktors Jānis Kārklīņš, sasniedzot 84 gadu vecumu.

Viņš piederēja tai latviešu rakstnieku paaudzei, kas savas literārās gaitas uzsāka pēc 1905. gada revolūcijas. Beidzis tirdzniecības skolu Valmierā, viņš pārcēlās uz Rīgu un 1911. iznāca viņa divi pirmie dzejoļu krājumi, pilni revolūcionāras romantikas („Lāpa” — 1911. g. un „Darba balsis” — 1913. g.). Tiem pirmā pasaules kaŗa laikā, kad Kārklīņš sākumā darbojās kā kaŗa korespondents, bet vēlāk iestājās latviešu strēlnieku bataljonos, sekoja lirisku dzejoļu grāmata „Kad lielgabalī runā” (1917). Ceturtais viņa dzeju krājums „Mēnešnakts” iznāca neatkarības pirmajā posmā — 1922. g.

Jāņa Kārklīņa galvenais darba lauks bija žurnālista un redaktora gaitas, kuŗas viņš uzsāka vispirms pie demokrātiskās „Jaunās Dienas Lapas” un tad bija kādu laiku redaktors līdzīga virziena laikrakstā „Jaunā Avīze” Ventspilī, no kuŗienes viņu administrācija kā politiski nevēlamu personu drīz izraidīja. Neatkarības gados Kārklīņš kļuva pazīstams kā latviešu lielākā laikraksta „Jaunā Ziņa” redaktors (1918.—28.) un vēlāk mākslas un kriti-

kas nodaļas vadītājs (1928.—37.). Šai laikā viņš daudz ceļoja un savus novērojumus tālās zemēs aprakstīja vairākās grāmatās. Viņš bija viens no pirmajiem latviešiem, kas apmeklēja tagadējo Izraēlu un to aprakstīja savā darbā „Legendārā un modernā Palestīna” (1938. g.). Vairākus gadus Kārklīņš rediģēja arī lielāko latviešu ilustrēto un literāro žurnālu „Atpūta”. Kā ilggadīgs teātra kritiķis viņš daudz rakstījis par teātri un devis Rīgas teātros izradīto lugu kritikas. Kā žurnālists viņš jau cara laikā aktīvi darbojās žurnālistu biedrībā „Ideja”, bet neatkarības un demokrātijas gados bija valdes loceklis Rakstnieku un žurnālistu arodbiedrībā, kuŗu pēc 1934. g. apvērsuma slēdza.

Vairākos posmos Kārklīņš darbojās politikas laukā, būdams Latvijas Sociāldemokrātijas Rīgas organizācijas 4. rajona biedrs cara laikā, par ko viņu apcietināja un 8 mēnešus noturēja ieslodzījumā. 1917. g. revolūcijā viņš pieslējās latviešu revolūcionāriem sociālistiem un bija viens no šīs partijas komitejas locekļiem.

Trimdas laiku Kārklīņš pavadīja Zviedrijā, kur ilgus gadus vadīja LPK grāmatnīcu, un atjaunoja Raiņa un Aspazijas fonda darbību, būdams tā priekšsēdis. Šinī laikā viņš sarakstīja atmiņas par „Jaunāko Ziņu” laiku — „Latvijas preses karalis” (1962. g.) un „Latviešu pūcēspieģeļa” trīs daļas, kuŗās dzīvi notēlota sabiedriskā attīstība Valmieras fonā. Sešdesmitajos gados Kārklīņš kļuva par BRIVIBAS pastāvīgu līdzstrādnieku, atgriezdamsies šādā kārtā pie savas jaunības politiskajiem ideāliem.

Jau trīsdesmito gadu beigās viņš piegriezās filozofiskiem un reliģioziem meklējumiem un tos izpaua dzejoļu krājumā „Aplis pār krustu” un prozā „Kristus

Kēdē piesietie rakstnieki

(*Aušra-Marija Jurašas*, kuņas raksts zemāk ievietots nedaudz saīsinātā tulkojumā, ir lietuviešu rakstniece. Viņa ilgus gadus strādāja Lietuvas PSR izdevniecībā „Vaga” un bija dzejas un prozas redaktore. Viņas pēdējās divas Lietuvā sarakstītās grāmatas cenzūra aizliedza izdot. 1974. g. decembrī viņai kopā ar vīru atļāva emigrēt uz ārzemēm. Kaut gan Juraša raksta par Lietuvu, ļoti daudz no viņas teiktā var attiecināt arī uz Latviju — Ē.L.)

— Kas viņi ir, šie kultūras vadītāji un labdari, kuņu priekšā daudzi mūsu mākslinieki zemojas bailēs un obligātajā pateicībā par atļauju vismaz daļēji pildīt savas kultūras sūtību? Zināmā mērā arī viņi ir mūsu brāļi, kaut gan viņi apietas ar mums kā ar aizdomās turētiem noziedzniekiem. Pat solot mums balvas par nopelniem, viņi otrā rokā tur pātāgu. Viņi soda un kādreiz viņi arī piedod, bet mūsu pārkāpumus viņi nekad neaizmirst. Viņi mums māca, kā reizē kalpot „Dievam” un Cēzarim, un viņu burvju formula ir „*tā tam jābūt*”. Tas padara dzīvo, taujātāja garu rāmu un iedvēš rezignāciju.

Viņi apsvēti oficiālās kultūras pasākumos, bet atsakās no jebkādas atbildības par izpostītām dvēselēm. Viss, kas ož pēc inkvizīcijas, tiek pierakstīts Maskavas virsvarai. Un tā viņi mazgā rokas nevainībā — „Jūs paši esat vainīgi, mēs gribējam tikai labu.” Un mums pašiem ir tiksmē noticēt mūsu „labajiem vadoņiem”, jo viņi ir mūsu pašu cilvēki, lietuvieši, un viņi taču zina, kā atturēt Maskavas dusmas. Tie, kas nāktu viņu vietā, varbūt būtu vēl sliktāki...

legēndas” (1939. g.). Trimdā vecuma dienās Kārklīņš šīs pārdomas turpināja, kas izpaudās divos „Amen” sējumos.

Daudzpusīga bijusi Kārklīņa dzīves gaita, bet vienmēr viņš bijis saistīts ar Latvijas politisko un kultūralo attīstību, kuņu viņš aktīvi veicinājis dažādā veidā. To lai atceramies tagad, kad viņa vairs nav.

Personīgi mani liktenis saveda kopā ar Jāni Kārklīņu pirmoreiz pirms 58 gadiem gaišajās 1917. gada marta revolūcijas demokrātiskā posma dienās Rīgā, kad viņš sastāvēja latviešu strēlnieku pulku 2. brigādes stabā informācijas nodaļā un lasīja strēlniekiem priekšlasījumus par literāriem jautājumiem. Pieminot seno draugu, kas pēdējos trīs gadus neredzīgs pavadīja slimnīcas gultā, bet tomēr interesējās par latviešu lietām, atceros viņu kā izpalīdzīgu cilvēku un aizgājušās paaudzes izcilu reprezentantu. Ilgus gadus desmitus mūsu ceļi ir gājuši līdztekus. Paldies par draudzību un uzticību. Vieglas smiltis!

Brūno Kalniņš

DIVKOSIBU PASAULE

Ar laiku cilvēks aprod ar apspiešanu, tāpat kā suns pierod pie ķēdes. Mēs sākam viens otru pievadīt „veselā saprāta” vārdā. Mēs sev sakām: Neizdarīsim pašnāvību. Nenogalinīsim paši savu kultūru, ko mēs radām ar tādām grūtībām. Labāk mazāk, nekā neko. Labāk runāt ar pus-aizvērtu muti, nekā ar aizsistu. Un mēs zinām, kāda ir cena, ko jāmaksā par liesmainu ideju, par dzīvu, radošu darbu.

Mēs esam mācījušies andelēties ar saviem mākslas darbiem. Uzraksti kādus vairāk vai mazāk ideoloģiskus dzejoļus („sarkanos un pelēkos velnus”: kā mēs tos paši savā starpā saucam), un saņemsi atļauju izdot dzejoļu krājumu. Saņem un pareizi izpildi oficiālu pasūtījumu, un varbūt tev atļaus rādīt tādu skulptūru, kādu sirds kāro, vai tiks uzņemts izstādē. Uztaisi „jubilejas gabalu”, un tev beidzot atļaus izvēlēties lugu, pēc kuņas tu ilgojies tik ilgi, ka sākotnējo impulsu un ieceri jau esi aizmirsis. Kādreiz mēs vienkārši sakām tā: Atskaites savai sirdsapziņai jāmacās rakstīt uz divām lapaspusēm, baltās un melnās, oficiālās un personīgās. Tādas ir mūsu gaŗo gadu izlikšanās mācības, kas ir pārvērtušas un deformējušas dažu labu mākslinieku.

Divpadsmit gadus es strādāju kā Lietuvas dzejas un prozas redaktore, sadarbojoties gan ar jaunajiem, gan ar jau atzītajiem un apbalvotajiem rakstniekiem. Es zinu, kādai sarežģītai, vienreizīgai skolai iet cauri rakstnieks, līdz viņš iemācās (vai arī neiemācās) manevrēt. Līdz viņš pierod bāzt savu radošo garu atpakaļ tintes pudelē, ļaujot tam tikai retu reizi izbāzt galvu cauri sarežģītu metaforu tīklam. Kā viņam dienu no dienas jācinās ar savām nereālajām iecerēm, ar savu sirdsapziņu, un reizē ar kvēlošo cerību ļaut taču reiz savas sirds bērniem ieraudzīt pasauli vairāk vai mazāk nesagandētā veidā. Jo nepublicēts darbs ir tāds pats, kā nedzimis bērns.

Saprotams, tas neattiecas uz visiem, kas raksta. Ir tādi, kas savu sūtību ir atraduši bangu ribināšanā, dziedot odas un pusmodernus pantus par cilvēka lielumu un skaistumu „sociālismā”, vai rakstot epopejas par pagātnes nabadzību un pagrīdes cīņām, vai par mūsdienu dzīves straujajām pārmaiņām. Bet jo apdāvinātāks indivīds, jo āsāka ir iekšējā cīņa — lai pats savažotu savu domu spēku tā, ka tas neizlec no iespējamā rāmjiem, lai prāts nemeklētu dziļāk, nekā atļauts. Spalvu ir jāprot laikus savaldīt, veidoli un tēli jānomierina, lai neatklātu būtisko. Istās sāpes, ciešanas, šaubas un protestus jāatstāj zemetkstā. Pat radošajā darbā, šajā svētajā un intimajā brīdī, ir jāklausa spēles nerakstītajiem, pavēlošajiem likumiem: Ka nedrīkst pārāk dziļi ieņāpt švīku „sociālistiskā” modeļa spoži nolāķētajā virsposē,

nedrīkst aizmāršības brīdī sēt pēkšņas šaubas marksisma neaizskaramajās idejās un no ārpuses uzspiestās gribas likumbās.

„GARA KORSETES”

Kā tad rakstnieks vai mākslinieks iemācās ierobežot savu radošo garu darba tapšanas brīdī? Censoņi un ierēdņi viņa dvēselē tieši nespēj rakņāties. Viņiem ir citi uzdevumi — svītrot, aizliegt, apklusināt un likvidēt. Bet šeit, šajā intimajā jomā, mīt mikla, ko uzminēt spēj tikai padomju cilvēks. Tas ir iekšējais cenzors, tavs „alter ego”, ar kuņu tu esi iemācījies sadzīvot no dienas dienā, vienalga, vai raksti, vai domā, vai runā ar cilvēkiem. Šis „alter ego” ir smalki skolots un ļoti jūtīgs pret visām laiku un konjunktūras maiņām. Šis jēdziens būtu pelnījis, lai to apzelti un ierāmē, tik labi tas raksturo diktatūras sistēmu un bailes, ko tā iedvēš. Tā ir daļa no *jaunā padomju cilvēka divkosības*, daļa no drāmas, kas vēl nav pilnīgi apjausta.

Iekšējo cenzoru reizēm sauc arī citos vārdos. „*Savilksim savas gara korsetes ciešāk!*” — Tā skanēja aicinājums, ko izteica kāds jauns, apdāvināts un ievērots dzejnieks pēdējo gadu ideoloģiskā sala laikā. „Gara korsete” visu laiku spaida mākslinieka dvēseli. Iekšējais cenzors ir nomodā dienu un nakti, līdz pēdīgi tas var nemānot mākslinieku demoralizēt, iznīcināt viņa spējas pretoties, iemācīt viņam verdzisku padevību, un iznīcināt pašu mākslu. Pats svarīgākais — caur to draud deģenerācija mūsu mīļajai kultūrai.

Tāpēc nav jābrīnās, ka, dzīvojot šādā daudzu pakāpju atkarībā, kas sniedz no mums līdz pat iekārtas hierarchiskajām galotnēm, mēs reizēm noticam Lietuvas varasvīru labajai gribai un nolūkiem aplaistīt mūsu kultūras koku, kas vist. Mēs bieži aizmirstam cenu, ko tas maksā. Pārkalķotais ūdens maitā koka saknes. *Tiek publicēts milzīgs skaits grāmatu, kas ir papīra atkritumu aizbāžņi cilvēka prātam.* Tu priecājies, ja vari no šiem plūdiem izzvejot vienu vai divas lapas īstas literatūras. Vienmēr par noteiktiem tematiem rīkotajās mākslas izstādēs tu rakājies pa vakardienas aukstajiem pelniem, un esi lepns, ja vari atrast pāris īstas, dzīvas un radošas izteiksmes graudus. Tu pierodi sēdēt nedzīvās, pēc mēra sevišķiem gadījumiem pielāgotās teātra izrādēs, jo tu zini, ka „tam tā jābūt”, un ka nekas cits šodien nav atļauts.

Bet šai problēmai vēl ir otra puse — *tauta, kas bārojas ar divkosības augļiem.* Apspiestam, sagurušam vai apātijas pārņemtam cilvēkam nav ne spēka, nedz laika un izmaiņas lasīt starp rindām un veselu mūžību rakties pa pelniem, līdz viņš atrod dimantu. Kārām un atplēstām mutēm tādi ņem pretī visu, bez atšķirības, sākot ar saķēzītām filmām un dziesmu svētkiem, un beidzot ar viduvējiem dzejoļu krājumiem un žurnālu pēdējām lapaspusēm, pamazām zaudējot spēju sa-

Trešās Baltijas zinātniskās konferences atbalsis

Šīs vasaras Baltijas zinātniskā konference Stokholmā, par kuŗu informējām pag. BRIVIBAS numurā, ir izsaukusi *plašu starptautisku atbalsi*. Vispirms jau par konferenci rakstīja visi bez izņēmuma latviešu laikraksti, daži pat, kā „Laiks”, ievietoja vairākus rakstus. Par konferenci informēja visi igauņu un lietuviešu laikraksti, vairāki no tiem ievietoja arī kongresa fotouzņēmumus. Baltvācu „Baltische Briefe” iespieda Dr. G. f. Pistolkorā referāta pilnu tekstu. Divus rakstus konferenci ziedoja prof. A. Parri, krievu izcelsmes amerikānis, Ņujorkas krievu laikrakstā „Novoje Ruskoje Slovo”. Arī daži baltiešu žurnāli sniedza konferences apskatus, piem. „ELJAs Informācija”, un „Universitas”. Rakstu autoru lielākā daļa ir konferences dalībnieki, kas rakstīja savus personīgos novērojumus un iespaidus. Arī kādas 12 zviedru avīzes veltīja rakstus konferencēi.

garšot īstu mākslu, patiesības krāsu un brīva gaisa smaržu. Kāda nozīme var būt mūsu masu kultūrai, ja tā cilvēka prātu atradina no brīvas domāšanas un garīgas radišanas, no tīras rudzu maizes, ja viņi spēj sagremot tikai atšķaidītu maisījumu?

DIVAS IZVELES

Ko teiks mūsu nākamās audzes, ja kāda brīnuma rezultātā viņas iemantos mūsu pretestības spējas? Un kad mūsu vairs nebūs, ko *atklās vēsturnieki*, kad viņi šķirstīs mūsu grāmatu lapaspuses un skatīsies uz mūsu gleznām un šablondarbu kauzēm? Viņi nebūs dzīvojuši šajā divkosīgā darba laikā. *Vai viņi spēš atšifrēt mūsu zemtekstus un šifrētās domas*, vai viņi pazīs sāpes, ko mēs žņaudzam dūrēs?

Mēs nekad nebeidzam cerēt uz labākiem laikiem, mēs turamies pie illūzijām par jauniem „atkušņiem”, kas vienmēr atkāpjas... *Mūsu vienīgais mērķis ir mūsu tautas dzīves un kultūras saglabāšana*. Šis ir daudzu mākslinieku svētais uzdevums un vēsturiskā nozīme. Bet ja diktatūras iekārtas dzelzs roka mūsu sejas reiz iegrudīs dubļos, vai tas attaisnos mūsu vispārīgo padevību?

Mana mazā tauta kļīst šo mīklaino problēmu apburtajā lokā... Viss, ko es spēju darīt, ir būt savu brāļu ciešanu lieciniece un balss, kas izteic radošā darba problēmas, kas viņus moka. No mana jaunā „beztiesīgās emigrantēs” redzes loka, no aprakstītās lapas baltās malas, kur es tagad stāvu, es varu tikai atgādināt, ka cilvēkam ir dotas dabiskas tiesības izvēlēties: Padevīgu atkarību vai iekšēju brīvību, samierināšanos vai lepnu protestu, kaut arī pēdējam reizēm jābūt kļūsam, lai cilvēks nezaudētu dārgāko — viņa pretestības gara spēku.

A.M. Jurašas (RL 215-75)

Informācija par konferenci *sasniedza arī okupēto un apspiesto Baltiju un to dzirdēja dzimtenes zinātnieki*, kam Maskavas vāra nedeva iespēju pašiem piedalīties konferencē. Par konferenci ziņoja Amerikas Balss, Brīvības un Vatikāna raidītāji savos raidījumos visās baltiešu valodās. Brīvības raidītājs sniedza interviju ar konferences vadītāju Dr. Brūno Kalniņu. Šādā kārtā brīvās zinātnes apspiešanas Latvijā, Lietuvā un Igaunijā neizdevās noklusēt informāciju par konferenci.

Rakstos par konferenci, kas visi bija ieturēti ļoti pozitīvā garā, ir izteiktas arī dažas kritiskas piezīmes un vēlējumi attiecībā uz konferences referātu sadalīšanu un pārrunu iespējām. Baltijas institūta valde tos ir apspriedusi un iespējamību robežās centīsies ievērot, organizējot nākamā konferenci, kas notiks 1977. g. jūnijā turpat Heselbijas pilī Stokholmā. Ievērojamu vietu visos rakstos un ziņojumos par konferenci ieņem Zviedrijas ministru prezidenta Ulofa Palmes ierašanās un viņa iespējamā konferences atklāšanas runa. Tas saprotams, jo tāda gadījuma nav līdz šim bijis visā Baltijas trimdas gaŗajā laikā un tam neapšaubāmi piekrita liela politiska nozīme, kas tik ļoti nepatika Maskavai un tās sikajiem kalpiņiem Stokholmas vēstniecībā, kas šādu ministru prezidenta rīcību nekādi nebija gaidījuši. Arī dažam baltiešu konservatīvam sociāldemokratu ēdējam balss aizrāvās un atskanēja apmulsuši jautājumi: „Vai tiešām?” Jā, tiešām, ministru prezidents runāja pie mums un mēs visi esam viņam par politiski nozīmīgu un personīgi īpaši latviešiem draudzīgu soli pateicīgi.

No šīm mūžīgi vakarējo aprindām, kas atbalstu gaida ārzemēs vienīgi no dažāda veida reakcionāriem, bija pēc konferences atskanējuši arī gaužam aplami aizrādījumi, itka Baltijas institūts mēģinot uzņemt sakarus ar okupētās Baltijas iestādēm, ko konferencē būtu ieteicis U. Palme (Stokholmas igauņu avīze „Eesti Päevaleht”). Šos nepatīso sapgalvojumus vēlāk laikrakstā atspēkoja Baltijas institūta priekšsēdis Dr. B. Kalniņš. Arī latviešos daži dzejnieki bija neapmierināti un „Lai kā” nogaudās, ka konference nodarbojusies vienīgi ar putekļiem klāto pagātni un cīņai par Latviju neesot neko devusi. Vai tad Latvijas vēstures, valodas, literatūras un tagadējo apstākļu pētniecība būtu „putekļaina” un Latvijas nākotnei nenozīmīga lieta? Jeb vai pamats nemieram ir šaurširdība, itkā vienīgi Nacionālais fonds spēj un var ko darīt? Šinī lietā pareizi ir rakstījis prof. E. Andersons: „Baltijas konference vēl ilgu gadu atbalsosies pasaules ievērojamākos zinātniskajos žurnālos un rokas grāmatās ievietotos konferencē nolasītos rakstos. Tam ir ārkārtīga nozīme Baltijas studiju veicināšanā un inte-

reses radišanā nopietnos zinātniekos un valstsvīros, kas baltiešu saražotās brošūras nelasa, bet iepazīstas ar nopietniem pētījumiem nopietnos starptautiskos izdevumos.”

No pretējās, padomju okupantu un Baltijas tautu apspiedēju puses arī nupat ir atskanējuši uzbrukumi Baltijas institūtam un viņa darbam. Dažas dienas pirms konferences *Viņas „Sovetskaja Litva”* parādījās augstākās partijas skolas filozofijas katedras vadītāja V. Lazutkas garš raksts, vērstis pret Baltijas institūtu un ASV Baltijas studiju veicināšanas asociāciju. Pēc autora domām Baltijas zinātnisko pētniecības institūtu uzdevums esot „kurināt nacionālo naidu” un piekopt „prekomunistisku darbību”, kā arī mēģināt „izsaukt iekšēju opozīciju padomju Baltijā”. Baltijas institūts esot uzskatāms par „imperialisma idejisko ieroci”. Lai savus pretpadomju mērķus labāk sasniegtu, tad institūta priekšgalā vairs neatrodoties novecojušie „alu antikomunisti”, bet gan „jauni darbinieki, kreisāki un modernāki vīri”, kas lietojot jaunas metodes, izmantojot saviem nolūkiem zinātniskus pētījumus un šādā ceļā cerot gūt labākus panākumus. Tāpēc Baltijas institūta priekšgalā esot likts „LSDSP priekšsēdis Brūno Kalniņš”.

Baltijas institūts, protams, neietekmēsies no šāda veida kritikas un uzbrukumiem, kas nāk, kā redzams, no pretējām pusēm un apgalvo viens otram pretējo. Institūts turpinās savu nopietno zinātnisko pētniecības darbu, kas galvenām kārtām arī turpmāk izpauzīsies starptautiskās konferencēs un tur teikto referātu iespēšanā. Brīvi, diktatūru neierobežoti zinātniski pētījumi turpināsies un tiem neapšaubāmi ir un būs ievērojama nacionālpolitiska nozīme. *Brīvas zinātnes šobrīd nav apspiestajā Latvijā, šis darbs jāveic demokrātiskajā pasaulē.*

Atzīmējams arī, ka konference bija pirmā sanāksme, kuŗā pēc 30 gadiem kopā ar baltiešiem darbojās divi *Izraēlas zinātnieki*, tādējādi atjaunojot sadarbību. Šim notikumam bija politiska nozīme, kāpēc to apsveica savās uzrunās Br. Kalniņš un lietuvietis J. Gerutis. Baltijas institūts ir pirmā baltiešu organizācija, kas lauza līdzšinējo izolāciju. Arī tas uzskatāms par ievērojamu panākumu. Lai gan konference bija organizatoriski un tehniski priekšzīmīgi sagatavota un noritēja pilnīgi pēc plāna, par ko tā saņēmusi daudz atzinības izpaudumu, gribētos tomēr norādīt uz kādu mazāk ievērotu trūkumu. Proti, baltiešu referentu skaitā pilnīgi *dominēja latvieši*: konferencē runāja 25 latvieši, bet tikai 6 igauņi un 4 lietuvieši un 4 vācbaltieši. Latviešu pētnieku lielā aktivitāte, protams, apsveicama un viņiem pienākas pateicība par to, bet jāvēlas, lai nākotnē igauņu un lietuviešu līdzdalība būtu lielāka. Baltijas institūts ir mūsu

Bez brillēm un ar dunci partijas vēstures institūtā

LKP CK Partijas vēstures institūts. *Latvijas komjaunatnes vēsture dokumentos 1917—1970*. Izdevniecība „Liesma” Rīgā 1973. g., 362 lpp.

— „Dārgās biedrenes! ... Zinot jūsu karstāko vēlēšanos pašām mesties cīņā ar nolēdētiem vācu bandītiem, LĻKJS aicina jūs kļūt par snaiperēm un stāties Sarkanās Armijas rindās. Bet tikpat draudīgām ienaidniekam kā Pavļičenko — lūk, ko Dzmitene tagad gaida no jums!

Jauniete, kļūsti par snaiperi... Paliekot ienaidniekam nemanīta, tu nodarīsi tam lielus zaudējumus, nošaujot tā oficerus, sakarniekus un sargus, šoferus un motociklistus, iznīcinot katru fašistu, kas parādīsies tavā tuvumā. Tūkstošiem snaiperu sacenšas jau šodien savā starpā... Latvijas jauniete! Ņem snaipera šauteni rokā, ko Tev uztic padomju tauta, an stājies Sarkanās Armijas rindās!”

Tā skan 1942. gadā rakstīts uzsaukums, kas adresēts no Latvijas evakuētām meitenēm Krievijā. Tas ir dokuments, kas pauz

kopīga lieta un tikai kopīgiem spēkiem tas varēs veikt savu uzdevumu.

Šinī sakarībā jāuzsver kāda cita parādība, kas konferencē šoreiz izpaudās ļoti stipri: apmēram puse no referentiem nebija vairs baltieši, bet ārzemnieki pat no tik tālām zemēm kā Austrālija un Japāna. Tas ir Baltijas institūta ievērojams sasniegums, jo Baltijas problēmu pētniecība nav tikai baltiešu pašu, bet arī cit-tautu zinātnieku uzdevums. Jo vairāk cit-tautu pētnieki nāks mums talkā, jo lielāki panākumi būs brīvai Baltijas zinātnei, kam turklāt būs arī mums izdevīgas politiskas sekas. Tā gadījumā institūta darbu vairs nevarēs apzīmēt par emigrantu lietu.

Noslēdzot šīs konferences atbalsis jā-saka, ka Baltijas institūtam piecu gadu ilgā darbā izdevies pulcināt un saskaņot visu tautu zinātnieku darbu Baltijas pētniecības laukā. Kā lietuviešu profesors J. Misiunas kādā oficiālā pārskatā raksta: „Konferences galvenais spēks bija tas, ka Baltijas institūtam izdevās radīt vienrei-zīgu iespēju personīgi tikties, nodibināt tiešus sakarus un saskaņot darbību profesionālā līmenī.” Mūsaprāt šo darbu Baltijas institūtam būtu nākotnē enerģiski jā-turpina, paturot un paplašinot to simts pētnieku grupu, kas strādā Baltijas problēmu laukā. Šis zinātniskās grupas saliedēšana būs drošākā garantija Baltijas brī-vās nākotnes nākamai attīstībai. Turklāt nevienā cita baltiešu organizācija nav spējusi šo darbu līdz šim veikt un nevarēs arī turpmāk. Baltijas institūts ir šinī lau-kā aizpildījis kādu ilgi aizmirstu uzdevu-mu un tāpēc vēlam viņam labas sekmes turpmākajā darbā, kam tagad ar zviedru valdības un valsts iestāžu atbalstu ir dots politisks, morāls un finansiāls pamats.

Redakcija

Lielā Tēvijas kaŗa izjūtas. Citēsim piemē-ra dēļ vēl vienu, šoreiz no cīņu vietas: „Cīnītāji teica pēdējo sveicienu savai Zen-tai... zvērēja atriekt Zentu, atvērt Zentas rēķinu... 'Zentu nespēj atriekt ar simts nogalinātiem fašistiem', teica snaipere Meikšāne. Meikšānei blakus nostājās snai-peri Ērenšteine, Kacs, Deičmanis, Skol-nieks... Biedra Eidusa vadītās organizāci-jas komjaunieši — snaiperi — 10 dienās nogalināja 104 pāciešus, pārsniedzot skai-tu 80, cik bija solījuši. Biedra Kučika komjaunieši — zenītnieki — Zentas rē-ķinā ieskaitīja nogāztu fašistu maitasput-nu.” Un tā tālāk, un tā joprojām.

Tur runā no Latvijas evakuētā komjau-natnes vadība, ar pierēm apmēram collas platumā. Dedzīgākos no viņiem sākot ar 1942. gadu sūta uz Latvijas pierobežu Baltkrievijā, kur tajā laikā sāka darboties NKVD izlūki un partizānu pulks (vēlāk brigāde). Šie pavadieni grāmatā gan ne-kur nav minēti, jo tas šodien nepieder pie formas. Tāpat nekur nav minēti biedri Longins Avdjukēvičs, Ivans Zujāns u.c., kuŗu pēdas no pierobežas krūmiem vēlāk veda uz amatiem „Orgānos”.

1943. gada martā pie brigādes apstip-rina Latgales komjaunatnes pagrīdes vadī-bu un komsorgus, biedrus Prostaku, Pi-menovu, Rudzišu, Ivanu Lapiņu un Ivanu Muzikantiku, un citus. Vadībai ir caurmē-rā pabeigta pamatskolas izglītība, komsor-giem vietām mazāk.

Bet ļausim, lai runā raksti. 1943. gada aprīlī Ivans Lapiņš atskaitās Maskavai par padarīto. Uz Latviju nākot, bijis no-doms legalizēties, maskēšanas nolūkā val-kājot brilles, lai nepazīst. Plānu tomēr nav bijis iespējams izvest, jo legalizēties nav iespējams. Tāpat bijis ar brillēm. „Politiskajiem darbiniekiem Latvijā auto-māts jātur šausanas gatavībā un uzvilka pistole kabatā. Tā, kā mēs kādreiz domā-jām, ka, uz Latviju ejot, uzliksim brilles, lai nepazīst, tā pavisam nevar, tāpēc arī brilles mums visiem sen aizmestas...”

Nevajagot noņemties ar šurp sūtāmo darbinieku skološanu, ar to nav jāķēpājas. Galvenais — apbruņot visus ar dunci, pistoli un automātu, arī meitas. Ivans La-piņš atskaitās arī par „mūsu meitām”, kas jau ir brigādē (Gusta Rainesa, Rasma Samsone u.c.). Šī atskaite ir kā ūdens lā-se, kur miniātūrā atspoguļojas brigādes pasaule visā tās asiņainajā aprobežotībā.

Nujā, teiks lasītājs, bet tas bija kaŗš, kādi tur arī visādi bija un nebija. Kā ir ar visu komjaunatnes vēsturi? „Ar „vēsturi dokumentos” ir ļoti savādi, ar senākiem CK institūta izdevumiem to vispār nevar salīdzināt. Nekādu komj. dokumentu — kongresu, plēnumu u.c. protokolu — tur būtībā nav. Viss šis krājums sastādās gandrīz pilnīgi no masu aģitācijas lapu tekstiem, pie tam dīvainā kārtā izvēloties

tādus, kas ir tuvu Lielā Tēvijas kaŗa rak-stu līmenim.

Sākot jau ar Latvijas neatkarības laiku. Kaut kas no Latvijas komjaunatnes, kāda tā pazīstama jau no agrāk publicētiem materiāliem, ir tikai grāmatas sākumā. Bet citādi tur jau neatkarības laika komjau-nietis parādās kā cīnītājs ar matiem uz nulli, kas rakstos piesauc Maksimu Gor-kiju un čortojas („sociāldemokratu dzīvie miroņi”, asinssūcēji” u.tml.). Iespiesta arī sarakste ar dažām Krievijas fabrikām, kas „uzņemas šefību” (šefstvo) par kādām komjaunatnes organizāciju lietām Latvijā. Krievīņu vēstulēs pavīd ziņkāre par mei-tenēm Latvijā, kamēr vēstuli rakstītāji Latvijā solās „katrā Latvijas pilsētā un lauku sādžā populārizēt mūsu šefus un nosūtīt vēstules.”

Ar pēckaŗa dokumentiem nav labāk. Istu dokumentu tur nav, tikai agitkas uz-saukumi, lielāko tiesu par cīņām saimnie-cībā un apgādē. Vietām tās ir primitīvi komiskas. Saucieni „Mirdziet, leņinistis-kās zvaigznes!” un „Nevienu atpalikušo blakus!” tur mijas ar ziņojumu, ka Rīgas pilsētas komjaunatnes semināra dalībnie-kiem par sava darba pieredzi stāstījis „dzīvais krokodilis un dzīvā lapsa” (jā — 295. lpp.). Tā nav vēsturiskā Latvijas komjaunatne, intelligentie pagrīdnieki Dzenis, Deglavs, Dzērve u.c., kas staigā pa šīs grāmatas lapaspusēm, tie ir tie paši Latgales pierobežas un Tēvijas kaŗa krū-mu iemītnieki, kas šķiet izplētušies pa desmitiem gadu ilgu laika posmu un dzi-vojam tajā kā milzīgā pūslī.

Kas vispār šo grāmatu rediģējis? Par atbildīgo parakstīties vēsturnieks Zieme-lis, viņam bijuši arī daži asistenti, bet tā izskatās kā tīra formālitate. Pietiek palasī-ties tālāk, lai lietas noskaidrotos. Turpat blakus iznirst no Tēvijas kaŗa krūmiem pazīstamās trulās pieres. Ivans Muzikan-tiks, „CK institūta direktora vietnieks ar-chīvu lietās”, izrādās par vienu no redak-toriem, tāpat bijušā brigādes „meita” Rai-nesa. Trūkst tikai brigādes komisārs, bij. CK institūta direktors Raškevics, arī kul-tūrāls cilvēks un zinātnieks (sarakstījis darbus „Viņu īstā seja” u.c.). Tā sakot, cilvēki visi joprojām ierindā, bez brillēm un ar dunci, tikai šodien CK vēstures in-stitūtā. E. Līcis

LSDSP RUDENS SAPULCE STOKHOLMĀ

LSDSP Zviedrijas kluba rudens sapul-ce notiks Stokholmas tautas namā, Barn-husgatan 14 (galvenā ieeja), sessionsrum 15, 6. stāvā otrdien, 23. septembrī, pl. 19.

Brūno Kalniņš runās par Helsinku at-skaņām, Londonas viesis red. Jānis Pēter-sons pastāstīs par apstākļiem un latviešu dzīvi Anglijā, A. Lejiņš un J. Ritums sniegs atskatu par latviešu jaunatnes pa-saules kongresu un J. un R. Kronbergi sniegs Austrālijas iespaidus.

Ko domā un dara Latvijā?

Mūsu Rīgas korespondentu ziņojumi

„PALI” LATVIJĀ

Latvijā pēdējos mēnešos cirkulē pagrīdes izdevums „Pali”. Tas galvenām kārtām sniedz informāciju, ko pārraida BBC un Radio Liberty savos ārzemju raidījumos. Tās ir ziņas, kuņas padomju prese noklusē, bet par kuņām latvieši ļoti interesējas, jo ne katram iespējams sekot visiem ārzemju raidītājiem. Piem. daudz vērības piegriezts Sacharova memodandiem un intervijām un Solženicina rakstiem un runām ārzemēs.

160 RUBĻI

Mēs, rīdzinieki, dažkārt vērojam, ka mums seko KGB spiegi. Dažkārt to dara uzbāzīgi un stulbi atklāti, dažreiz atkal diezgan apslēpti. Tāpat arī latviešu tūristus no ārzemēm uzmana, lai gan dažs labs lēticīgais neko nemana un apgalvo „man gan neviens nesekoja”. Šie Avdjukeviča špiki, kā viņus sauca neatkarības gados, saņem pieklājīgu atalgojumu — 160 rubļus mēnesī, tā tad skolotāja vai ārsta algu. Ievērojot, ka špiku skaits Rīgā un vairākās citās pilsētās ir liels, var saprast, cik daudz naudas padomju valsts tērē tautas izspiegošanai. Jāievēro, ka šie špiki sastāda tikai nelielu daļu no Latvijas KGB pārējiem spiegošanas izdevumiem.

JAUNO RAJONU APDZIVOTĀJI

Rīgā būvē un būvē, bet kā nav tā nav pietiekoši dzīvokļu. Tādēļ katrs, kas no pamattautas locekļiem kļūst par saimnieku kādā no dzīvokļiem jaunajos rajonos, jūtas kā laimējis lielo laimestu. Un „dāvātām” zirgam jau zobos neskatās... Laimīgajam dzīvokļa saimniekam tiešām ir jāuzliek ļoti rožainas brīles, lai prieks turētos ilgi. Nav vērts šeit atkārtot jau daudzkārt aprakstītas vainas: defektos krānus un sanitārās ierīces, slikti slēdzošos logus un durvis, ļoti sliktu skaņu izolāciju sienās, cauros jumtus un nemākulīgi pieliktās noteku vaurules, kas bojā ēkas sienas un tā joprojām. To visu var vēl pielabot — pa blatu pat pavisam pieklājīgi. Bet tad jaunbūvēs sāk ievākties kaimiņi un līdz ar viņiem nāk nelaime — blaktis. Šie mazie, nepatīkamie asins sūcēji ir okupējuši visus Rīgas jaunus rajonus, atrodam katrā dzīvoklī un cīņā pret tiem līdz šim ir tikušas iesaistītas visas rezerves un visi resursi — saprotams, no to iedzīvotāju puses, kas blaktis neuzskata par nenovēršamu dzīves sastāvdaļu. Vispirms jau tiek noplēstas tapetes, tad visas šķirbas dzīvoklī pielietas ar petroleju vai izdedzinātas ar lodējamo lampu. Kas iznīcināšanas akciju grib veikt ar modernākiem līdzekļiem, var iegādāties dažādas ķīmikālijas, gan kaisāmas pulvera formā, gan dūmojamās, gan spricējamās. Viss jau būtu labi, ar konsekventu un radikālu rīcību no blaktīm vaļā jau tikt var, tik pēc kāda laika tukšums tiek atkal aizpil-

dīts ar jauniem legionieriem, jo blakšu emigrācija notiek arī no dzīvokļa uz dzīvokli.

ATKAL NEKĀ

Viesnīca „Latvija” Rīgas centrā stāv kā dzīvs piemineklis mūsu būvniecības bankrotam. Tuvojas desmit gadu jubileja, kopš sāka rakņāties būvbedrē. Stāvs jau vairākus gadus kā gatavs, arī logi ir, bet tālāk nekās nenotiek. Agrā pavasarī kļūda prēcīgas ziņas, ka noslēgts līgums ar somiem par iekšējo izbūves darbu veikšanu — ar somu materiāliem un darbspēku. Taču prieki bija pārāgi: somiem jāmaksā ārzemju valūtā un nesen kļuva zināms, ka attiecīgie „organi” Maskavā pieprasījumu pēc valūtas noraidījuši.

IVARA ZUKOVSKA VAJĀŠANA

Ivars Zukovskis, dz. 1938. g., bija 1968. gadā notiesāts par „pretpadomju darbību” ar 5 gadu sodu spaidu darbu nometnē Mordovijā. 1972. g. viņš pēc soda izciešanas atgriezās Latvijā, taču 1974. g. augustā KGB inscenēja pret viņu kriminālietu, apvainojot itkā Z. būtu nozadzis kādā veikalā mētelī. Tas tagad ir Avdjukeviča iestādes jaunākais triks kā uz laiku izolēt nevēlamus elementus un iebiedēt citus. Zukovskim piesprieda 2 gadus spaidu darbu nometnē ar stingru režīmu. Sodu viņš izcīnījis Rīgā. Viņš ir precējies un viņam ir divi bērni. Pa visu apcietināšanas laiku viņa sieva dabūjusi tikai vienu reizi tiesību to apmeklēt.

GUNARS RODE CĪNĀS PAR POLITTIESĪBĀM

Rīgā saņemtas ziņas, ka Gunars Rode cīnās par politiskā ieslodzītā tiesībām. Mordovijas spaidu darbu nometnēs politiskie ieslodzītie atzinuši, ka viņiem jāieņūst politieslodzīto tiesības un statuss. Viņi ieskata, ka padomju iestādēm beidzot jāatzīst, ka politiskie nav pielīdzināmi kriminālnoziedzniekiem, bet jārada īpaša politisko ieslodzīto kategorija. Ieslodzītie prasa arī, lai viņus atbrīvo no spaidu darbiem. Tā kā Augstākās padomes likumdošanas komisijai adresētie paziņojumi nav devuši nekādus panākumus, tad 1975. g. sākumā vairāki par politiskām lietām notiesātie nolēma ņemt šīs tiesības pieteikšanās kārtībā: viņi iesniedza nometnes priekšniecībai rakstveida paziņojumu un atteicās pēc tam iet obligātajos darbos. Viens no pirmajiem šādu iesniegumu parakstīja Gunars Rode, kas to izdarīja jau *šī gada janvārī*. Viņa paziņojumam sekoja vēl septiņi citi ieslodzītie. Nometnes administrācija vispirms mēģināja ar sodiem piespiest ieslodzītos strādāt, bet kad tas neizdevās, viņus pārsūtīja uz Vladimiras cietumu, kur ir vissmagākie apstākļi.

Uz Vladimiru maijā pārsūtīja arī G. Rodi, kur viņu pirmos sešus mēnešus pakļāva stingram režīmam, bet pirmajā mē-

nesī noteica sevišķi zemu pārtikas devu. Rode uz Vladimiru tiek soda kārtībā pārsūtīts jau trešo reizi. Viņa nometnes adrese ir: ŽH-385/19, Mordovijas autonomā republikā. Uz turieni viņu sūtīšot atpakaļ pēc soda izciešanas.

G. Rode ir Rīgas students, kuņu jau 1962. g. notiesāja uz 15 gadiem par piedalīšanos nelegālajā grupā „Baltijas federācija”. Visi citi šinī lietā sodītie ir jau pirms vairākiem gadiem sodu izcietuši un atbrīvoti.

Observātori

„NE TIKAI AR MIĻIEM VĀRDIEM”

Tā rakstīja Miervaldis Birze L.u.M. 15.2.75.

„Jāņa brigāde laikā neuzlika jumtu. Uznāca lietus, nokrita apmetums, un aviāze rakstīja: „Mēs ceram, ka pamodīsies Jāņa strādnieka sirdsapziņa un viņš visdrīzākajā laikā nokavēto panāks.”

Jāņa sirdsapziņa nepamodās. Mēs nezīnām, kādu iemeslu dēļ. Tikai šinī negadījumā Jāni vien vainot nevar. Arī būvniecībā ir zināma darbu secība. Nevajag likt apmetumu, iekams namam nav jumta. Tādā veidā var, varbūt, celt „sociālismu”, ne māju. Miervaldis Birze, rakstnieks, un no būvniecības acīmredzami maz ko zinādamas, šo piemēru bija neveiklī izmeklējis. Bet viņam ir daži labāki. Marija ķīmiskā tīrītavā, laikā iztīrījusi bikses, turējusi vārdu, tikpat kā varoņdarbs. Uzvalku šūšanas ateljē nav vārdu turējis, pēc apsoltā uzvalka bijis jābrauc reizi reizēm. Nikolaja brigāde nav aizrakusi ūdensvada tranšeju, un tā joprojām: „Vārda neturēšana gadās bieži. Veci ļaudis mēdz teikt, ka agrāk esot bijuši vīri ar vārdu. Iznāk, ka tad ļaudis bijuši citādāki. Tam es neticu. Vēsture mudz no dažāda veida vārda laušanām (to nu M.B. varējis vērot vistiešākā tuvumā, jo Padomju Savienība šinī ziņā iet cilvēces avangardā... ref.) ... Neticu, ka kaut kādi kosmiski paraziti dažu paaudžu laikā varētu mainīt cilvēka ģēnus, ka uzreiz sāktu dzimt nevis vārda turētāji, bet gan vārda neturētāji.”

Kosmiskie paraziti te nu vainīgi nebūs. Bet, Miervaldi, tā ir padomju vara — tā tev iemāca krāpties un blēdīties arī bez ģēnu mainīšanas, nenovērtē to pat zemu!

Tālāk Miervaldis Birze apskata vārda neturēšanas divi aspektus — ētiskā citādi nevarēšana un gluži materiāli, jo tas ir izdevīgi. „Kāpēc nelietot pret vārda neturētājiem materiālos spaidus?” izsauca Miervaldis!

„Šodien, parādīdami lielu izdomu saudzīgu vārdu meklēšanā, lai aprātu vai padraudētu ar pirkstu klajiem, reizēm pat nirdzīgiem vārda neturētājiem, atceramies gandrīz tikai vārda turēšanas ētisko aspektu, materiālos spaidus nelietotam, to itin kā par tādu kapitālistisku saimniekošanas metodi turēdami.

Ja visur pret vīriem bez vārda karos

Vācijā apcietināts Viktors Arājs

Vācu ziņu birojs dpa 15. jūlijā vēstīja, ka Frankfurtes apkārtne jūlija sākumā apcietināts Hitlera laika SS-Obersturmbannführers Viktors Arājs. Nacistu noziegumu atklāšanas centrāle Ludvigsburgā paskaidrojot, ka 65 gadi vecais latvietis tiek apsūdzēts, ka viņš Otra pasaules kara laikā Latvijā vadījis vairāku tūkstošu žīdu nogalināšanu. Arājs 30 gadus slēpies zem viltota vārda un dzīvojis Frankfurtes apkārtne. Vācu kriminālpolicija viņu meklējusi 25 gadus. Pēc citām ziņām Arājs pēc apcietināšanas pārvests uz Hamburgu. Ir ziņas, it kā Pad. Savienība un Polija pieprasot viņa izdošanu.

Arājs kara laikā bija zināms plašām aprindām Latvijā kā asiņaino represiju vadītājs, pie kam viņam par upuriem krita arī *lielāks skaits latviešu*, kuņus nošāva bez tiesas un izmeklēšanas. 1941. g. jūlijā izrēķināšanās notika uz Arāja pavēli un šaušanas izdarīja viņa grupas ļaudis, no kuņiem vairums bija agrākās fašistu organizācijas „Pērkoņkrusts” vīri. Apcietinātos vispirms veda uz prefektūru un tad pēc prefekta R. Stiglica norādījuma (šis kara noziedznieks esot slēpies Brazīlijā un tur miris) Arāja vīri veda naktīs smagos automobiļos uz nošaušanu Bīķernieku mežā. Vēlāk Arāja komandu pārņēma nacistu SD (Sicherheitsdienst) un izvērta to par bataljonu speciāliem uzdevumiem, t.i. iznīcināšanas akcijām. Salaspils koncentrācijas nometnē Arāja bataljona vīri izdarīja to apcietināto pakāršanu, kas bija bēguši no nometnes un vēlāk tika saķerti. 1944. g. septembrī viens Arāja bataljona vads dabūja pavēli apsargāt un nogādāt Stuthofas koncentrācijas nometnē (tagadējā Polijā) latviešu pretestības kustības LCP apcietinātos vadītājus — K. Kaksti, L. Sēju un Br. Kalniņu.

V. Arājs studēja Latvijas universitātē tieslietas un beidza universitāti 1941. g. maijā. Viņš bija „Letonijas” korporācijas loceklis.

Arāja lietai sāk piegriezt vērību Rietumvācijas prese. Minchenes CSU (konservatīvās Štrausa partijas) laikraksts „Münchener Merkur” ievietoja 16. jūlijā gaŗāku rakstu — „Chef der Mordzentrale Riga, Nach 30 Jahren aufgespürt”, kuŗa autors ir Otmars Kacs. Tur cita starpā teikts, ka Arājs slēpies 30 gadus, bet vācu

nevis ar mīļiem, pazemīgiem vārdiem, bet arī ar rubli, stāvoklis kaut drusku uzlabosies.”

Miervaldis kautko pārpratis arī par kapitālistiskām saimniekošanas metodēm runādams. Ne ar rubli, ne kronu nav jā-soda. Lietas kārtojas savādāk. Ja kāds ne-tur vārdu, tad pasūtītājs pie tā otrreiz nenāk. Un vairāk nekā. Var iet pie cita. To visi zina. Bet padomju saimnieciskā iekārtā tā nevar, jo nav kur iet. Viss taču pieder „tautai”.

kriminālpolicija to meklējusi 25 gadus. Autors apgalvo, ka Arājs ir pašrocīgi nogalinājis simtiem cilvēku, bet desmittūkstoši ir nogalināti ar viņa pavēli no tā apakšniekiem. Arāju raksta autors apzīmē par „vienu no SS-priekšnieka Himlera visnezēlīgākajiem asinssuņiem vācu okupētajās Baltijas valstīs”. Laikā no 1941. g. 1. līdz 11. jūlijam Bīķernieku mežā esot pēc Arāja pavēles nošauti vairāk nekā 10.000 cilvēku. Pēc šīm t.s. „spontānajām” akcijām sākušās šaušanas, kuŗas organizēja vācu gestapo, bet „latviešu slepkavas” Arāja vadībā pildīja tanīs ben-des lomu.

Trīmdas prese vācu okupācijas laika asiņainos darbus nekad nav pieminējusi, arī rakstnieki tikpat kā nē, vienīgi Arnolds Apse savā romānā *Klosterkalns* sniedz spilgtu tēlojumu par notikumiem Bauskā, pieminot Arāju un viņa vīru nezēlīgo izrīcību.

TO DERĒTU DZIRDĒT PADOMIJAS PILSONIEM

Žurnāls „Readers' Digest” raksta, ka uz jautājumu, kā Amerikas Savienotās Valstis varētu apgūt tos sasniegumus, ko savos vairāk nekā 50 patsāvēšanas gados uzrāda sociālistiskā Padomju Savienība, Rolands Rīgens (Reagan), agrākais Kalifornijas gubernators, sniedzis sekojošu atbildi:

„Mums (t.i. ASV) būtu jāsamazina al-gas vismaz par 80 procentiem, 33 miljoni pilsētu strādnieku jāpārvieta, lai tie strādātu lauksaimniecībā, jāiznīcina 59 miljoni televīzijas aparātu, jānoārda 14 no katrām 15 jūdzēm autoceļa, jāizsviež 19 no katrām 20 automašīnām, jānoplēš divi trešdaļas no visām dzelzceļa slīdēm, jā-nojauc 70 procenti no visām ēkām un jā-izjauz 9 no katriem 10 telefoniem. Pēc tam vairs būtu tikai jāsameklē tāda kapitālistu zeme, kas mums pārdotu kviešus uz parāda, lai pasargātu mūs no bada.”

Rīgens ir vienīgi tikai piemirsis aprē-ķināt, cik koncentrācijas nometņu būtu jāierīko ASV un cik miljonu cilvēku tur jāiesloga.

PIRMS 80 GADIEM

26. septembrī paies 80 gadi kopš dzi-mis rakstnieks, tulkotājs un ilggadīgs po-lītisks žurnālists *Valdis Grēviņš* (1895.—1968.). Viņš bija LSDSP biedrs un vairākos posmos darbojās kā „Sociāldemokrata” un vēlāk „Dienas Lapas” redak-tors. Ar pseudonimu Dr. Orientācijs viņš ieguva lielu popularitāti kā feļetonists un satīriķis sociāldemokratu presē un savos gadskārtējos kalendāros. Staļina laikā Grēviņu apcietināja un septiņus gadus tu-rēja kādā koncentrācijas nometnē. Pēc at-brīvošanas viņu reabilitēja un līdz savai nāvei viņš atkal nodarbojās ar literāru darbu.

DZIESMU DIENA LESTERĀ UN BRIVIBAS SARDZE

Dziesmu dienas Lesterā atkal parādīja, ko tauta mīl: koŗa koncertu un latviešu dziesmas. Lai nu ar jaunradi šā vai tā, va-jadzīga jau tā ir, bet lielai tās daļai tautas mīlestība nestrāvo pretī. Tā saucamie mo-dernās mūzikas jaundarbi latviešu klausī-tājus nesaista un uz tiem iet kā uz pienā-kumu. Latviešu mūzikas koncertā (tur ne-bija tikai jaundarbi vien) pat ne pieci simti klausītāju. Vismaz reti dzirdētās dziesmas: J. Vītola Dūkņu sils, T. Ķeniņa jaunā kantāte Baltica un J. Mediņa— H. Pavasara Latvijas balāde bija pelnījušas lielāku klausītāju ievēribu. Kas ir tas, kas atbaida latviešu klausītājus no modernās mūzikas vingrinājumiem? Vai viņi ir muļķi, reakcionāri, neglābjami atpalikuši? Vārds mūzikologiem un citiem gara dzī-ves tulkiem un pētniekiem.

Bet citādi bija lielajā koŗa koncertā! Ap 2500 klausītāju, sajūsma, tautas tēru ņirboņa, graba dzirdēt vēl, un vēl, un vēl. Lūk, nezināmie, neizskaidrojamie lielumi. Labi, ka tādi ir. Un ne jau tikai vecā un vidējā paaudze vien (vairums klausītāju bija no tām), tas pats bija vērojams jau-natnes kongresā Beļģijā.

Amerikas „Laiks” rakstos un bildēs rāda „vareno brīvības sardzi Lesterā”: ātrumā nolikts vainags pie angļu karavīru pieminekļa, tautu meitas, Andrupa runa. Brīvības sardze? Kas to tā uztvēra? Ne jau kāds anglis, ja tur kāds nejausi gadī-jās. Vainaga nolikšana un citas izrīcības nebija un neizskatījās kā kāda brīvības sardze, kā kāds protests, bet kā pateicības izteikšana. Par ko? Cilvēki Helsinkos vis-maz *kautko* riskēja. Arī citur, kur sardzes un demonstranti stāvēja dienām, tam bija kaut vai neliela jēga. Lesteres „brīvības sardze” bija nožēlojama šī jēdziena paro-dija. Rikota tikai tāpēc, ka „kautkas jā-dara” un lai būtu ko ielikt latviešu avīzēs. Bēdīgi.

RAKSTS PAR RAINI IZRAĒLAS LAIKRAKSTĀ

Telavivas laikraksts „Nāša strana”, kas iziāk krievu valodā un ko lasa arī daudzi žīdu izceļotāji no Latvijas, 16. jūnijā ie-vietoja plašāku rakstu par diviem lieliem rakstniekiem, kas savā laikā apmeklējuši „Jāzēpa un viņa brāļu zemi”—T. Mannu un J. Raini. Par Raini rakstīts sakarā ar to, ka šogad pagāja 50 gadi kopš kādā no Londonas teātriem notika „Jāzēpa un viņa brāļu” pirmizrāde. Rakstā sniegta infor-mācija par Raiņa literāro un politisko darbu un pēc tam plaši atstāstīts agrāk „Raiņa un Aspazijas gadagrāmātā” ie-spiestais raksts par Raiņa ceļojumu uz Pa-lestīnu 1929. g. un viņa uzstāšanos žīdu sociāldemokratu partijas kongresā. Raksts izsaucis dzīvu atbalsi Latvijas izceļotājos Izraēlā.

Meklējiet rakstos un serijs . . .

Kāpēc tik grūti cik necik jēdzīgi iekārtot Latvijas pilsētas, par to dažus patiesus un skumjus vārdus pasaka Daugavpils izpolkoma priekšsēdis V. Azāns (PLK, nr. 5, 36. lpp.): „Daudzas no sfērām, kas nosaka cilvēka dzīves un darba apstākļus, galvenokārt regulē nevis vietējie orgāni, bet gan attiecīgie (Maskavas) resori.” Par to padlatvju dzejā tāpat rezignēti ir sacīts: Jā, jā! Uz centru, tik uz centru ies piens, Līdz tā kā Galaktika saies biežpiens.

*

Viena no neķitrākām Maskavas koloniālisma metodēm latviešu nācības iznīdēšanas kampaņā izpaužas nacionālas bezcerības un bezizejas potēšanā, lai panāktu defaitisku noskaņojumu visā tautā. Par šo vaicājumu visai dzēlīgi dzejo Jānis Baltvilks „Balādē par Pelēkciemu” (LuM, nr 22):

Kādēļ?

Nav vērts.

Viss iet uz galu.

Kas mēs esam?

Un sievas pārstāja

pirkt jaunas kurpes un šūt kleitas,

jo, kas to zin vai rīt būs tās maz

vajadzīgas vairs.

un vīri pārstāja

celt jaunas istabas, jo — kam tas viss!

Kādēļ ar bērniem noņemties, ja tāpat

jāiznīkst?

(Nu, ja ne šodien, tad jau rīt.)

Vairs smaidus neredzēja Pelēkciemā,

jo — ja jau jāiznīkst...

Pār krūmiem lido melnas vārnas

un žēli ķērc: „Nav dzīvot vērts.”

(Bet pašas neiznīkst.

Vārnām nav laika nīkt;

to siltās ligzdās

vāri vārnulēni pīkst.)

*

Maskaļu maršals A. Vasiļevskis patapas brīžos pa savai vīzei (dzīli un iejutīgi) izskaidro dažus aizgājušā kaŗa „problēmus”. Viņš raksta (PLK, nr 5, 17. lpp.): „Divām amerikāņu atombumbām, kas 1945. g. augustā tika nomestas uz Japānas pilsētām Hirošimu un Nagasaki, nebija nekādas militāras nozīmes... Tikai Japānas armijas izlases grupas sakāve, ko izdarīja mūsu kaŗaspēks, piespieda ienaidnieku kapitulēt.” Īsi sakot — krievu malači japāņu samurajus ar cepurēm nomētāja. Vecs, vēsturiski pārbaudīts, krievu paņēmiens.

*

„LKP vēstures apcerējumos” (PLK, nr 5, 51. lpp.) cita starpā šādā veidā attēlotas lielās deportācijas 1949. gadā: „1949. gads Latvijas lauku vēsturē iezī-

mējies kā lielā lūzuma gads... *Daļu no budžiem uz laiku pārvietoja uz citām padrepublikām, bet bijušās budžu saimniecības pievienoja kolhoziem.*” Par tamlīdzīgu vēstures rakstīšanu B. Brechts saka:

Vislabprātāk slepkava sūta

Nokautā uzpirkto brāli,

Lai tas tad nu apliecinātu,

Ka viņa brāli

No jumta kritošs ķieģelis nositis.

Protams

vienkārši meli.

*

Vērojot masveidīgo žulcību un burlacību progpadvalstī, biedrs Aivars Vīnkals „Lit. un Mākslā” (nr 23) prasa papildināt un pilnīgnot likumdošanu. Viņš raksta: „Mēdz sacīt — jo kultūrālāka tauta, jo tai plānāks kriminālkodekss. Protams, olekti pie mūsu likumu krājumiem tāpēc tūlīt klāt neliksim, bet, ja sabintereses prasa iznīdēt nevēlamas parādības, nav pamata kautrēties par efektīvu likuma pantu *klātnāksmi.*”

Ir tomēr stipri jāšaubās, vai likuma pantu klātnākse varēs kaut ko mainīt likumu *pārkāpsmē*, kas padcīlvēkam ir dziļi nostiprinājusies apziņā. Imants Auziņš tai pašā laikrakstā to lietu komentē:

Bet par tiem grēkiem, par tiem

grēkiem

It visiem jāatceras mums:

Ikviens mēdz grēkot pāri spēkiem —

Un es lai būtu izņēmums?!

*

Valentīna Freimane „Lit. un Mākslā” (nr 24) žēlojas, ka padomju filmas esot pārāk muļķīgi noformētas, lai varētu būt derīgs ierocis ideoloģiskajā cīņā. Viņa piezīmē: „Mūsu samierināšanos ar kūtrumu, laikmetam neatbilstošu zināšanu līmeni, kinozinātnes marksistisko cīņas ieroču notrulīnāšanos b. A. Karaganovs nosauca par ieplānotu atpalikšanu ideoloģiskajā cīņā, bet cits specs — par provinciālismu idcīņas kritērijos.” — Dr. U.J. tomēr domā, ka padfilmu neveiksme meklējama kādā sen zināmā patiesībā, ko savā laikā R. Rolāns formulēja šādos vārdos:

„Mākslas pirmais likums ir šāds: ja tev nekā nav ko sacīt — klusē. Ja tev ir ko teikt — saki un nemelo.”

*

Par šīgada Jāņiem no Rīgas raksta: „Jāņu sajūtas nav. Arī dziedam te nedzird nekur. Varbūt pie Lielupes, Jūrmalā, laukos dzied...”

Par to pašu dzejniece Ārija Elksne saka tā (LuM, nr 25):

Kaut arī Laima nesaprata,

Kas tagad viņas ļaudīm prātā,

Kas viņu sejās grumbas liek,

Tā tomēr atnākusi bija...

*

Latviešu tautas patiesi revolūcionārās ilgās pauzē jaunais dzejnieks Jānis Bērziņš (LuM, nr 26):

Kas no akmeņiem aizmēzis

putnu mēslus,

ja arī nākošpavasari

palu nebūs!

Kas gultni atsūnos!

Un nobeigumā viņš piebilst:

Ja palu nebūs,

plūdi neizbēgami.

Bet Aija Silāja aicina uz izturību un pacietību:

Tāpat kā uguni degt ledos

Ir jāpieprot, ir jāprot nelūzt,

Kad necaurstaigājama nakts...

*

„Pad. Latv. Komunistā” (nr 6, 48. lpp.) lasāms šāds dialektiski neskaids apgalvojums: „Latvijas iedzīvotāju kultūmenis četrdesmitajos gados bija jau samērā augsts, tāpēc Latvijā nebija vajadzīgs sevišķi ilgs laiks analfabētisma likvidācijai.” — Te kaut kas nav riktīgi, jo buržkundzības gados taču tauta ar varu tika turēta tumsībā, mazuļģajiem bija liegta izglītība un kultdzīvē bija iestājies vispārējs pagrimums. No tik atbildīgiem darbiniekiem, kādi strādā tik atbildīgā partorganā ir jāprasa lielāka principiālitate un dialektiskas domspējas. Vai Aivars Goris jau būtu aptaukojies un zaudējis modrību?

Šai vietā savu seriju beidz arvien

modrais un šķirapzinīgais

Dr. Ulafs Jāņsons

„KONTINENTS” PAR LATVIJU

Krievu jauno emigrantu un Solženicīnam tuvu stāvošo aprindu žurnāls, kuŗu rediģē rakstnieks Vladimirs Maksimovs un kas iznāk ar četriem numuriem gadā (katrā apm. 470 lpp.), bija aicinājis Dr. B. Kalniņu sniegt interviju par Latvijas apstākļiem, stāju pret krievu opozīcijas kustību un latviešu tautas nākotnes prasībām. B. Kalniņš sniedzis plašu atbildi, kas iespiesta līdz ar viņa biografiju un fotoattēlu „Kontinenta” š.g. Nr. 4, kas iznāca pirms dažām nedēļām. Redakcija ievietojusi interviju ar virsrakstu — „Cīņai par demokrātiju jābūt kopīgam mērķim”. Ievērojot intervijas principiālo nozīmi, ievietosim to BRIVIBAS oktobra numurā. Latviešu lasītājiem būs interesanti zināt, ka šis krievu disidentu žurnāls savu nosaukumu iespiež nevien krieviski, bet arī latviski, lietuviski un igau-niski.

ULDIS ĢERMANIS AUSTRĀLIJĀ

Mūsu līdzstrādnieks Dr. Uldis Ģermanis 16. septembrī izlido uz Austrāliju, kur viņš aicināts runāt par vairākiem vēsturiskiem un politiskiem tematiem latviešu galvenajos centros — Pertā, Sidnejā, Melburnā, Adelaidē un Kanberā. U. Ģermanis atgriezīsies Zviedrijā 18. okt.

VISTOŠAIS BASKETBOLA SAKARU STĀDIŅŠ

Jau pagājušā rudenī pēc Baltijas kausa basketbolā spēlēm Stokholmā rakstījām, ka zviedri vairs nebija ieinteresēti tikties ar somiem, latviešiem un igauņiem šādos turnīros katru gadu, bet ieteica divu gadu atstarpes. Sākums šādai lietu ievirzei bija jau 1973. g. Tallinā, kur — tāpat kā gadu vēlāk Stokholmā — latviešu apbrīnojami vājā sarunu tehnika un naihvās cerības, ka „ievadītie sakari jau tāpat vien turpināsies”, neprata panākt latviešu basketbola interesēm vēlamu attīstību. Zviedri un somi aizstāvēja savu viedokli par spēlēm ik pa divi gadi, latvieši un igauņi vārgi pretojās, nekas īsti nolemts netika.

Pirmā spēļu riņķa nobeiguma laikā Stokholmā 1974. g. rudenī, zviedri un somi uzturēja spēkā savu uzskatu par retāko tikšanos, igauņu pārstāvis bija enerģiskāks ikgadēju spēļu aizstāvis. Latvijas pārstāvis bija pavisam neaktīvs, viņš nezināja nekā arī par gadu iepriekš Tallinā runāto. Viss palika apmēram tā — nu, pie šī jautājuma vēl atgriezīsimies. Pusgadu nenotika nekas un 1975. gada pavasarā pusē Zviedrijas sporta apvienību delegāts Maskavas apmeklējuma laikā, runājot par daudzū savienību lietām, noskaidroja, ka PSRS basketbola federācijas plānos nekas nav minēts par kautkādu turnīru 1975. gada rudenī.

Tāču „atgriešanās pie lietas” notika: Zviedrijas basketbola savienība jūlija sākumā saņēma no Maskavas sūtītu PSRS basketbola federācijas uzaicinājumu spēlēt turnīrā Tallinā (ne Rīgā, kā būtu bijis jānotiek rotācijas kārtībā) oktobra beigās. Punkts un beigās!

Arī somi brīnījās, bet beigās apsolījusi braukt ar savu junioru komandu. Katrs dara kā viņš var un drīkst. Labāko sastāvu somiem nav iespējams sūtīt, jo klubu komandas jau pieteiktas dažādu Eiropas kausu spēlēm u.t.t.

Tāpat arī zviedriem, bet arī principā zviedriem šāda „sakarū sistēma” nebija pieņemama. Lēkāt pēc stabules nav ne vajadzības, ne prieka. Žēl notikušā. Latviešu basketbolam tikties ar rietumu basketbola spēles veidu ir ārkārtīgi nepieciešami, somu juniori varēs dot un parādīt tikpat maz kā latviešu juniori pagājušā reizē Stokholmā.

Pajukušajos sakaros zviedrus nav ko vainot. Vaina ir citur. Zviedrijas basketbolā vēl joprojām darbojas latvieši, kam ir gan informācija, gan arī ietekme uz notiekošo. To brīdinājumus Rīga nav ņēmusi vērā. Zviedru atbilde tika nosūtīta uz turieni, no kurienes nāca aicinājums — uz Maskavu. Jācer, ka divu mēnešu laikā Rīgā pienāks ziņas, ar ko Tallinā būs jāspēlē...

JAUNATNES KONGRESS BEĻGIJĀ

III VLJK Florefā, no 15—21. aug. bija pulcējies tuvu pie 400 jauniešu no visiem kontinentiem. Kongresu atklāja rīc. kom. pr-dis O. Rozītis, apsveicēju rindu ievadīja PBLA p-dis U. Grava, skaidri pasakot: mēs prasām brīvību un savu valsti, ne vairāk un ne mazāk. Latvijas problēma nav ne nokārtota, ne aizmirsta! Šalčoši aplausi.

LSDSP vārdā J. Ritums nolasīja partijas sūtīto vēstuli: Nākotnes lielais mērķis ir neatkarīga, demokrātiska Latvijas republika. Vienmēr un visur prasiet brīvas pašnolemšanās tiesības latviešu tautai. Tikai tā varēs īstenoties nacionāla un politiska, kā arī sociāla, kultūrala un saimnieciska demokrātija, kas stātos šodienas nebrīvības, nacionālās apspiešanas, saimnieciskās izmantošanas un sociālās netaisnības vietā. Paaudzes nāk un iet, tautai jāpaliek. Brīva, demokrātiska nākotne Latvija ir šodienas un nākamo jauno paaudžu rokās. Jūs esat viena no tām, jūs dzīvojat smagā laikmetā, jūsu atbildība ir liela. Jūs varat teikt, ko gribat un atrodat par pareizu. Jūsu brāļi un māsas Latvijā šodien to nevar. Izmantojiet savas tiesības un iespējas!

Garāks raksts par kongresa norisēm nākamā Brīvības numurā.

PADOMJU TUKSĀS FRAZES

„Cīņa” š.g. 19. jūlija numura ievadrakstā brīdina savus lasītājus: „Nekonkrēti lozungi, piemēram, 'novērst', 'uzlabot', 'panākt' vai tamlīdzīgi ir tikai tukšas frazes.”

Bet ar šādām tukšām frazēm ir pilni padomju laikraksti, un pilns padomju augstāko varasvīru runas un raksti. Šeit daži piemēri.

„Cīņa” š.g. 23. jūlija numurā raksta: „Nemitīgi uzlabot apkalpošanas kultūru, šie vārdi ir ierakstīti ikviena pakalpojumu dienesta darbinieka, ikviena kolektīva socialistiskajās sacensībās”. (Pasnīrojums mūsu.) Tā tad, neņemiet šos vārdus nopietni: tie ir tikai tukša frāze.

Otrs piemērs. Latvijas KP CK rūpniecības un transporta nodaļas vadītāja V. Ļonova raksta „Padomju Latvijas komunistu” š.g. 4. num. 55. lpp.: „Partijas, komjaunatnes un arodbiedrību organizāciju pienākums ir saskaņā ar PSKP CK 1974. gada decembra plēnuma norādījumiem panākt, lai katrs padomju cilvēks apzinīgi piedalītos cīņā par darba kvalitātes paaugstināšanu, valstiski risinātu ikvienu jautājumu un justos ne vien kā savas rūpniecības saimnieks, bet arī kā visas valsts pārstāvis.”

Šādu piemēru ir daudz un tie atkārtojas vai katru dienu. Cilvēki, kas nav parādūši paši mētāties ar šādām tukšām frazēm, parasti ņem tās nopietni un saprot buriski. Tāpēc lai palīdz „Cīņai” par brīdinājumu no tām.

JĀNIM PĀVULĀNAM 70 GADI

Arī Jānis Pāvulāns iegājis 70-gadnieku saimē. Demokrātiskā sociālisma idejām viņš pievērsies jau jaunībā, ilggadīgs LSDSP biedrs un trimdā partijas ĀK loceklis.

Par visiem gan agrāk, gan vēlāk ieņemtiem amatiem un sasniegumiem vairāk svef jubilāra goda prāts, sirsnīgā satīcība un atsaucība. Vēlam vēl daudz gadu biedru un draugu pulkā!

JĀNA KĀRKLIŅA STIPENDIJA

Raiņa un Aspazijas Fonda priekšsēža red. Jāņa Kārklīņa bērū dienā 1975. g. 19. augustā — ziedu sveiciens vietā — Raiņa un Aspazijas Fonds izsludina Jāņa Kārklīņa vārdā nosauktu stipendiju par pētījumu „Nāves un dzīvības tema Raiņa un Aspazijas darbos”.

Balvu (1000 zv. kr.) piešķirs 1976. gada Jāņu dienā, un aperci (visu vai daļu) iespiedīs Raiņa un Aspazijas Gada grāmatā 1977. gadam. Darbus lūdz iesūtīt līdz 1976. g. 1. jūnijam RA Gadagrāmatas redakcijai (Pīlvāgen 11, 181 61 Lidingö, Sverigē).

Godalgot var arī 1975./76. gadā publicētus un godalgošanai nepieteiktus apcerumus.

Atvadoties no sava priekšsēža, Raiņa un Aspazijas Fonds solās turpināt Jāņa Kārklīņa ievadīto darbu, uzturot dzīvu abu dzejnieku vārdu un domu.

JAUNS CHAOTS KANADĀ

Līdz šim ar politisko chaotisma sludināšanu nodarbojās daži galējie kreisie un komūnistu. Tagad viņiem radies sāncensis, Kanadas latviešu censonis J. Grodnis, kas Kanadas „Latvija Amerikā” 2. augustā pēc Helsinku drošības konferences izpaudies šādos daiļrunīgos vārdos: „Mūsu cerības ir pasaules politiskais un morālais chaoss, un tas ātri pieaug.” Šis apbrīnojama bleķis iespiests Toronto laikraksta ievadā.

BRIVĪBAS abonements (10 n-ri gadā) maksā Zviedrijā Kr. 25:—, pusgadā Kr. 13:—; ASV un Kanadā ar gaisa pastu 7 dolari, pusgadā 3,50 dol.; Austrālijā 6 dol. Izraēlā ar gaisa pastu gadā 15 Izraēlas mārciņas.

Zviedrijā nauda iemaksājama postgiro 458335-7 Lettlands SAP, Stockholm. No citām zemēm pasūtītajumi un naudas sūtījumi adresējami Bruno Misiņam, Box 40 241, S-103 44 Stockholm 40, bet Anglijā — Jānim Pētersenam, Flat G 22, Du Cane Court, London SW 17 7JA, England.

Redaktori:

BRŪNO KALNIŅŠ un JĀNIS RITUMS
Redakcijas adrese: BRIVIBA, c/o B. Kalniņš, Strandliden 61, 1 tr. S-162 38 VÄLLINGBY, Sweden.

Ansvarīg utgivare: EMILS OGRINŠ